

**Seat
No.**

Set	P
1	1
2	1
3	1
4	1
5	1
6	1
7	1
8	1
9	1
10	1
11	1
12	1
13	1
14	1
15	1
16	1
17	1
18	1
19	1
20	1
21	1
22	1
23	1
24	1
25	1
26	1
27	1
28	1
29	1
30	1
31	1
32	1
33	1
34	1
35	1
36	1
37	1
38	1
39	1
40	1
41	1
42	1
43	1
44	1
45	1
46	1
47	1
48	1
49	1
50	1
51	1
52	1
53	1
54	1
55	1
56	1
57	1
58	1
59	1
60	1
61	1
62	1
63	1
64	1
65	1
66	1
67	1
68	1
69	1
70	1
71	1
72	1
73	1
74	1
75	1
76	1
77	1
78	1
79	1
80	1
81	1
82	1
83	1
84	1
85	1
86	1
87	1
88	1
89	1
90	1
91	1
92	1
93	1
94	1
95	1
96	1
97	1
98	1
99	1
100	1

वार, दिनांक : बुधवार, १४-०५-२०२५
वेळ: दुपारी ०३:०० ते ०६:००

कमाल गुणः ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

20

- १) मानवतावादी उपपत्ती ——— मांडली.
अ) मास्लो
क) वॅटसन
ब) वायगोत्सकी
ड) फ्राईड
- २) हवा, पाणी आणि अन्न मानवाच्या ——— गरजा आहेत.
अ) मानसशास्त्रीय
क) सामाजिक
ब) शारीरिक
ड) यापैकी नाही
- ३) बालकाची सामाजिकीकरणाची प्रक्रिया ——— पासून प्रारंभ होते.
अ) कुटुंब
क) समाज
ब) शाळा
ड) वरील सर्व
- ४) ——— विद्यार्थ्यांचा विचार करून निदानात्मक चाचणी तयार केली जाते.
अ) अभिरूची
क) प्रेरणा
ब) अभिवृत्ती
ड) कमकुवत मुद्दे
- ५) "अध्ययन ही कृतीशील प्रक्रिया आहे" हे ——— अध्ययनाचे तत्व आहे.
अ) सहयोगी
क) दोन्ही अ आणि ब
ब) ज्ञानरचनावाद
ड) यापैकी नाही
- ६) ——— सकारात्मक मानसशास्त्राचा जनक आहे.
अ) फ्राईड
क) मार्टिन सेलिगमन
ब) वॉटसन
ड) मास्लो
- ७) आकलन, अवधान व स्मरण हे ——— प्रक्रियेचे घटक आहेत.
अ) बोधात्मक
क) कृती
ब) भावात्मक
ड) वरील सर्व

- ८) ——— मुळे विद्यार्थ्यांची गैरसोय होते.
 अ) अवाजवी वर्गाचा आकार ब) शैक्षणिक साधन
 क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही
- ९) विशेषता सिध्दांत ——— ने सांगितला आहे.
 अ) वायगोत्सकी ब) ब्रुनर
 क) वेईनर ड) मास्लो
- १०) भाषण, वाचन, लेखन व श्रवण ——— च्या कार्यनीती आहेत.
 अ) भाषा ब) विज्ञान
 क) सामाजिक शास्त्रे ड) वरील सर्व

- प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
 १) ज्ञानकेंद्रित अध्ययन स्पष्ट करा.
 २) सकारात्मक मानसशास्त्राचे महत्व स्पष्ट करा.
- प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
 १) मास्लोचा सिध्दांत स्पष्ट करा.
 २) अवाजवी आकाराच्या वर्गाचे तोटे स्पष्ट करा.
- प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५
 १) अध्ययनार्थीचे अध्ययन फ्रेमवर्क स्पष्ट करा.
 २) बोधात्मक अध्ययन प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५
 १) अध्ययनाचे बहुविध मार्ग कोणते आहेत? इल्व्द्रॉनिक मीडियाच्या माध्यमातून अध्ययन स्पष्ट करा.
 २) वायगोत्सकीची भाषा कार्यनीती स्पष्ट करा.
- प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार) २०
 १) अध्ययनार्थी केंद्रित अध्ययन
 २) कुमारावस्थेच्या मुलांच्या समस्या
 ३) समस्या निराकरण
 ४) गट अध्ययन
 ५) स्वयं अध्ययन

Seat No.	
-----------------	--

Set	P
1	1
2	1
3	1
4	1
5	1
6	1
7	1
8	1
9	1
10	1
11	1
12	1
13	1
14	1
15	1
16	1
17	1
18	1
19	1
20	1
21	1
22	1
23	1
24	1
25	1
26	1
27	1
28	1
29	1
30	1
31	1
32	1
33	1
34	1
35	1
36	1
37	1
38	1
39	1
40	1
41	1
42	1
43	1
44	1
45	1
46	1
47	1
48	1
49	1
50	1
51	1
52	1
53	1
54	1
55	1
56	1
57	1
58	1
59	1
60	1
61	1
62	1
63	1
64	1
65	1
66	1
67	1
68	1
69	1
70	1
71	1
72	1
73	1
74	1
75	1
76	1
77	1
78	1
79	1
80	1
81	1
82	1
83	1
84	1
85	1
86	1
87	1
88	1
89	1
90	1
91	1
92	1
93	1
94	1
95	1
96	1
97	1
98	1
99	1
100	1

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Psychology of Learning and Development (MED0101)

Day & Date: Wednesday, 14-05-2025
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options. 10

- 1) Humanistic theory stated by _____.
a) Maslow b) Vygotsky
c) Watson d) Fried
- 2) Air, Water and food are the _____ needs of human.
a) Psychology b) Physiology
c) Sociology d) None of these
- 3) The process of child's socialization started from _____.
a) family b) school
c) society d) all above
- 4) Diagnostic test is prepared by considering _____ of students.
a) interest b) attitude
c) motivation d) weak point
- 5) 'Learning is an active process' is the principle of _____ learning.
a) collaborative b) constructivism
c) both a and b d) none of these
- 6) _____ is the father of positive psychology.
a) Fried b) Watson
c) Martin Seligman d) Maslow
- 7) Perception, attention & memory is the factor of _____ process.
a) cognitive b) emotional
c) active d) all above
- 8) _____ is the disadvantage that students suffer.
a) oversize classroom b) teaching aids
c) Both A and B d) None of these
- 9) Attribution theory stated by _____.
a) Vygotsky b) Bruner
c) Weiner d) Malsow

- 10)** Speaking, Reading, Writing & Listing is _____ strategies.
a) language	b) science
c) social science	d) all above

Q.2 Answer the following questions. 10

- 1) Explain the knowledge centeredness learning.
- 2) Write the importance of positive psychology.

Q.3 Answer the following questions. 10

- 1) Explain the Maslow's theory
- 2) Writes the disadvantages of oversize classroom.

Q.4 Answer the following questions (Any One) 15

- 1) Explain the learning framework of childen.
- 2) Explain the cognitive learning process.

Q.5 Answer the following questions (Any One) 15

- 1) Which are the multiple ways of learning? Explain learning through electronic media.
- 2) Explain the language strategies of Vygotsky.

Q.6 Write short notes (Any Four) 20

- 1) Learner centeredness learning
- 2) Problems of adolescent
- 3) Problem solving
- 4) Group learning
- 5) Self learning

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

एम.एड्. (सत्र — I) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल — २०२५
History and Political Economy of Education
(MED0102)

वार, दिनांक : शुक्रवार, १६-०५-२०२५

कमाल गुण: ८०

वेळ: दुपारी ०३:०० ते ०६:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

१) खडू फळा मोहिम ही ——— धोरणाची नवीन संकल्पना आहे.

अ) १९९२

ब) १९८६

क) १९६८

ड) १९६४

२) पहिल्या पंचवार्षिक योजनेचा कालावधी ——— आहे.

अ) १९५२

ब) १९५३

क) १९५०

ड) १९५१

३) संस्कृती ही एका ——— पासून दुसऱ्यापर्यंत संक्रमित करते.

अ) मनुष्य

ब) महिला

क) पिढी

ड) समाज

४) जैन धर्मात ——— तीर्थकार होते.

अ) २०

ब) २१

क) २२

ड) २४

५) भारतीय घटनेत ——— हे कलम मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाचे आहे.

अ) ३०

ब) ३१

क) २०

ड) २१

६) कोठारी आयोग ——— नावाने ओळखतात.

अ) राष्ट्रीय शिक्षण आयोग

ब) राज्य शिक्षण आयोग

क) आंतरराष्ट्रीय शिक्षण आयोग

ड) यापैकी नाही

- ७) वुडचा खलिता ——— वर्षी प्रसिद्ध झाला.
 अ) १९५१ ब) १९५२
 क) १९५३ ड) १९५४
- ८) शिक्षणाचे वित्तीय व्यवस्थापनात ——— सरकारशी संबंधित असते.
 अ) केंद्र ब) राज्य
 क) अ व ब ड) यापैकी नाही
- ९) ——— सत्य बौद्ध संप्रदायात सांगितले आहेत.
 अ) चार ब) पाच
 क) सात ड) तीन
- १०) १९४८ च्या आयोगाचे अध्यक्ष ——— होते.
 अ) राधाकृष्णन ब) कोठारी
 क) सार्जंट ड) यापैकी नाही

- प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
 अ) शैक्षणिक व्यवस्थापनातील आर्थिक समस्यांची चर्चा करा.
 ब) बौद्धकालीन शिक्षण पद्धतीची वैशिष्ट्ये लिहा.
- प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
 अ) पुनर्रचनावादाची वैशिष्ट्ये लिहा.
 ब) बहुसांस्कृतिक शिक्षणाची संकल्पना व वैशिष्ट्ये लिहा.
- प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) १५
 अ) भारतातील वैदिक कालीन शिक्षणाची चर्चा करा.
 ब) शैक्षणिक नियोजनातील समस्या स्पष्ट करा.
- प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) १५
 अ) शैक्षणिक आर्थिक व्यवहारासंबंधी राज्य व केंद्र सरकारचे संबंध स्पष्ट करा.
 ब) एकविसाव्या शतकातील कोणतेही तीन शैक्षणिक कौशल्ये स्पष्ट करा.
- प्र.६ टिपा लिहा (कोणतेही चार) २०
 १) संप्रेषण कौशल्य
 २) संस्कृती आणि शिक्षण
 ३) शिक्षण पद्धतीतील आर्थिक व्यवहाराचे मार्ग
 ४) जैन शिक्षण पद्धतीची वैशिष्ट्ये
 ५) सृजनशीलता व नवोपक्रम

Set

P

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April – 2025
History and Political Economy of Education (MED0102)

Day & Date: Friday, 16-05-2025
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1)** Operation Black Board plan is the new concept of _____ Policy.
a) 1992 b) 1986
c) 1968 d) 1964
- 2)** The First Five Year Plan period is _____.
a) 1952 b) 1953
c) 1951 d) 1950
- 3)** Culture is transmitted from one _____ to other.
a) man b) women
c) generation d) society
- 4)** _____ Thirthankaras was in Jainism.
a) 20 b) 21
c) 22 d) 24
- 5)** _____ article in Indian constitute for free and compulsory education.
a) 30 b) 31
c) 20 d) 21
- 6)** Kothari Commission called as _____.
a) National Education Commission
b) State Education Commission
c) International Education Commission
d) None of these
- 7)** Wood's dispatch declared on _____ Year.
a) 1951 b) 1952
c) 1953 d) 1954
- 8)** Finance of Education planning is related to _____ government.
a) central b) state
c) a and b both d) None of these

- 9)** _____ truth are explained in Buddhism.
- a) Four b) Five
c) Seven d) Three
- 10)** _____ was the President of Commission 1948.
- a) Radhakrishnan b) Kothari
c) Sargent d) None of these

Q.2 Answer the following questions. 10

- a) Discusses the economic problem of educational management.
- b) Write the characteristics of Buddhist education system.

Q.3 Answer the following questions. **10**

- a) Write the characteristics of re-constructivism.
- b) Write the concept and characteristics of multicultural education.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) Explain the Vedic period education in India.
- b) Explain the problems of educational planning.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- a)** Explain the state and centre relationships in finance of education.
- b)** Explain any three 21st century skills in education.

Q.6 Write short notes. (Any Four) 20

- 1) Skill of communication
- 2) Culture and Education
- 3) Sources of finance in education system
- 4) Characteristics of Jain education
- 5) Creativity and Innovation

Seat No.	
-----------------	--

एम.एड्. (सत्र – I) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Educational Studies (MED0103)

कमाल गुणः ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

୧୦

- १) भारतीय घटनेतील कलम १४ ——— शी संबंधित आहे.
अ) समानता ब) शिक्षण
क) स्वातंत्र्य ड) यापैकी नाही
- २) अल्पसंख्याकामध्ये ——— धर्माचा समावेश करण्यात आला आहे.
अ) मुस्लिम— ख्रिश्चन ब) सीख—जैन
क) पारशी—बौद्ध ड) वरील सर्व
- ३) मानवी मूल्ये दैनंदिन ——— मधून प्रकट होतात.
अ) अनुभव ब) विचार
क) मत ड) वरील सर्व
- ४) ——— आणि तत्वज्ञान नाण्याच्या दोन बाजू आहेत.
अ) विज्ञान ब) समाजशास्त्र
क) शिक्षण ड) मानसशास्त्र
- ५) २००५ मध्ये प्रकाशित झालेला राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा ——— ने तयार केला.
अ) एससीईआरटी ब) एनसीईआरटी
क) युजीसी ड) एनसीटीई
- ६) समानता दिवस ———.
अ) १५ ऑगस्ट ब) ५ ऑगस्ट
क) २६ ऑगस्ट ड) १ ऑगस्ट

- ७) सामाजिकीकरणाचा प्राथमिक एजंट ——— आहे.
अ) कुटुंब ब) मित्र
क) समययस्क गट ड) यापैकी नाही
- ८) आंतरविद्याशाखीय शिक्षण म्हणजे ——— मधील संबंध होय.
अ) समाजशास्त्र ब) तत्वज्ञान
क) अर्थशास्त्र ड) वरील सर्व
- ९) प्रात्यक्षिक ज्ञान ——— ज्ञानाशी संबंधित असते.
अ) तात्त्विक ब) माहिती
क) इतर ड) तत्वे
- १०) मूल्यमीमांसा ही ——— ची शाखा आहे.
अ) मानसशास्त्र ब) तत्वज्ञान
क) अ आणि ब ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांचे उत्तरे लिहा.

20

- १) अध्यापन अध्ययन प्रक्रियेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- २) बहुसांस्कृतिक समाजातील शिक्षण स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

୨୦

- १) धर्मनिरपेक्षता व मानवी समाज यांतील संबंध स्पष्ट करा.
- २) भारतीय घटनेतील शैक्षणिक तरतूदी स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

१५

- १) शैक्षणिक संधीची समानता म्हणजे काय? शैक्षणिक संधीच्या असमानतेची कारणे स्पष्ट करा. भारतीय समाजासाठी शैक्षणिक संधीमध्ये समानतेची गरज स्पष्ट करा.
- २) शिक्षणातील शांतता, सौंदर्यात्मक व इतर मूल्यांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

१५

- १) शिक्षणाच्या आधारप्रणाली संघटन याचे मार्गदर्शक तत्वे स्पष्ट करा.
- २) सामाजिकीकरण म्हणजे काय? मुलांच्या जीवनातील सामाजिकीकरणाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

30

- १) तात्विक ज्ञानाबरोबर प्रात्यक्षिक ज्ञान
- २) मानवी समाजातील शिक्षणाची ध्येये
- ३) शालेय शिक्षणातील माध्यमांची भूमिका
- ४) शिक्षणातील गरिबीचे आव्हान
- ५) लिंग भेदभावातील समस्या आणि शिक्षण

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Educational Studies (MED0103)

Max. Marks: 80

10

- 10)** Axiology is the branch of _____.
 a) Psychology
 b) Philosophy
 c) Both a & b
 d) none of these

Q.2 Answer the following questions. 10

- 1) Explain the nature of teaching learning process.
- 2) Explain the education in multicultural society.

Q.3 Answer the following questions. 10

- 1) Explain the relationship between human society and secularism.
- 2) Explain the constitution Provision for education.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- 1) What is meant by equality in educational opportunity? State the reasons of inequality of educational opportunities and explain the need of equality in educational opportunity for the Indian society.
- 2) Explain the role of peace, aesthetics and other values in education.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- 1) Explain the principles of guidelines in organizing the support system of education.
- 2) What is mean by socialization? Explain the importance of socialization in children life.

Q.6 Write short notes. (Any Four) 20

- 1) Theoretical knowledge with practical knowledge
- 2) The aim of education in human society
- 3) Role of media in school education
- 4) Poverty challenge in education
- 5) Problems of gender discrimination and education

Seat No.	
-----------------	--

एम.एड. (सत्र – I) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Introduction to Research Method (MED0104)

कमाल गुणः ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१०

- १) कृती संशोधनाचे जनक ——— हे आहेत.
अ) कोरे
ब) बेस्ट
क) बुच
ड) दवे
- २) 'अंतर्गत समीक्षा' ही ——— संशोधन प्रकाराची पायरी आहे.
अ) वर्णनात्मक
ब) ऐतिहासिक
क) प्रयोगिक
ड) कार्योत्तर
- ३) दोन किंवा अधिक चलांमध्ये कोणताही सहसंबंध किंवा लक्षणीय फरक नसतो, त्यास ——— परिकल्पना म्हणतात.
अ) शून्य
ब) घोषणारूपी
क) दिशादर्शक
ड) प्रश्न
- ४) यदृच्छीक सोलोमान गट अभिकल्पामध्ये ——— गट समाविष्ट असतात.
अ) दोन
ब) चार
क) सहा
ड) आठ
- ५) संशोधकाने एखाद्या शाळेचा सखोल अभ्यास केल्यास त्याचा समावेश गुणात्मक संशोधनातील ——— मध्ये केला जातो.
अ) प्रयोगिक संशोधन
ब) व्यक्ति अभ्यास
क) ऐतिहासिक संशोधन
ड) कारण – तुलनात्मक संशोधन
- ६) संशोधन आराखडा लेखनासाठी सामान्यपणे ——— तील भाषा वापरली जाते.
अ) साधावर्तमान काळा
ब) भूतकाळा
क) भविष्यकाळा
ड) वर्तमान काळा

- ७) ज्ञानासाठी ज्ञान हा हेतू ——— संशोधनाचा असतो.
 अ) मूल्यमापनात्मक संशोधन ब) कृती संशोधन
 क) उपयोजित संशोधन ड) मूलभूत संशोधन
- ८) मध्यस्त चालाना ——— चले असेही म्हणतात.
 अ) नियंत्रित ब) आश्रयी
 क) स्वतंत्र ड) यापैकी नाही
- ९) 'एका संशोधकाला मध्यान्ह भोजन योजनेच्या परिणामकारकतेबाबत व्यापक स्तरावर सर्वेक्षण करावयाचे आहे' या उद्देशासाठी ——— हे साधन योग्य असेल.
 अ) समाजमिती तंत्र ब) मुलाखत
 क) निरीक्षण सूची ड) प्रश्नावली
- १०) 'वाडमयचौर्य' याचा संबंध संशोधनातील खालीलपैकी ——— याच्याशी आहे.
 अ) चले ब) नीतीतत्वे
 क) साधन ड) संशोधन पद्धती

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०

- १) शैक्षणिक संशोधन म्हणजे काय? शैक्षणिक संशोधनाची क्षेत्रे स्पष्ट करा.
 २) चलांचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०

- १) गुणात्मक संशोधनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 २) संशोधन साधनाच्या प्रमाणिकरणाचे महत्त्व लिहा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५

- १) संशोधन आराखड्याचे घटक कोणते आहेत? एका उदाहरणाच्या सहाय्याने तुम्ही तुमच्या संशोधन आराखड्यासाठी लक्षात घेतलेले घटक स्पष्ट करा.
 २) गुणात्मक संशोधनाचा अर्थ सांगून गुणात्मक संशोधनाचे दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५

- १) संख्यात्मक संशोधनाचा अर्थ सांगून संख्यात्मक संशोधनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
 २) न्यदर्श म्हणजे काय ते सांगून नमूना निवडीचे तंत्र सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार) २०

- १) दुय्यम माहितीचे स्रोत.
 २) गुणात्मक संशोधनाची नीतीतत्वे.
 ३) प्रयोगिक संशोधनाचा अर्थ आणि स्वरूप.
 ४) ज्ञान निर्मितीचे स्रोत.
 ५) मुलाखत अर्थ आणि वैशिष्ट्ये.

Set	P
1	1
2	1
3	1
4	1
5	1
6	1
7	1
8	1
9	1
10	1
11	1
12	1
13	1
14	1
15	1
16	1
17	1
18	1
19	1
20	1
21	1
22	1
23	1
24	1
25	1
26	1
27	1
28	1
29	1
30	1
31	1
32	1
33	1
34	1
35	1
36	1
37	1
38	1
39	1
40	1
41	1
42	1
43	1
44	1
45	1
46	1
47	1
48	1
49	1
50	1
51	1
52	1
53	1
54	1
55	1
56	1
57	1
58	1
59	1
60	1
61	1
62	1
63	1
64	1
65	1
66	1
67	1
68	1
69	1
70	1
71	1
72	1
73	1
74	1
75	1
76	1
77	1
78	1
79	1
80	1
81	1
82	1
83	1
84	1
85	1
86	1
87	1
88	1
89	1
90	1
91	1
92	1
93	1
94	1
95	1
96	1
97	1
98	1
99	1
100	1

M.Ed. (Semester - I) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Introduction to Research Method (MED0104)

Day & Date: Thursday, 22-May-2025
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- The Pioneer of Action Research is _____.
 - Corey
 - Best
 - Buch
 - Dave
- 'Internal criticism is the step of the type of _____ research.
 - Descriptive
 - Historical
 - Experimental
 - Ex-Post-Facto
- State that there is no significant difference or relationship between two or more parameters, this is called _____ hypothesis.
 - Null
 - Declarative
 - Directional
 - Question form
- _____ groups are included in Randomized Solomon group design?
 - Two
 - Four
 - Six
 - Eight
- A minute study of a school by researcher is included in _____ of qualitative research.
 - Experimental research
 - Case study
 - Historical research
 - Causal-comparative research
- Writing research proposal generally _____ tense language used.
 - Simple present
 - Past
 - Future
 - Present
- Knowledge for knowledge is the objective of _____ research.
 - Evaluation research
 - Action research
 - Applied research
 - Fundamental research
- Interviewing variables are also called _____ variables.
 - Controlled
 - Dependent
 - Independent
 - None of the above

- 9) Researcher want to conduct large-scale survey regarding the effectiveness of mid-day meal scheme. For this purpose, _____ tool will be suitable?
- a) Sociometric Technique b) Interview
c) Observation Schedule d) Questionnaire
- 10) In research 'Plagiarism' is related to _____ in the following.
- a) Variables b) Ethics
c) Tools d) Research method

Q.2 Answer the following Questions in brief. 10

- 1) What is meant by Educational Research? Explain the areas of Educational Research.
- 2) Explain the types of variables.

Q.3 Answer the following Questions in brief. 10

- 1) Explain the Characteristics of Qualitative research.
- 2) Write an importance of standardization of research tool.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- 1) What are the components of research proposal? Explain with one example of your research proposal the components of research proposal.
- 2) State the meaning of qualitative research and Explain the approaches of Qualitative research.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- 1) State the meaning of quantitative research and explain the types of quantitative research.
- 2) What is meant by sample? Explain the sampling techniques in details.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20

- 1) Sources of Secondary data
- 2) 'Ethics of qualitative research'
- 3) Meaning and nature of experimental research
- 4) Sources of knowledge generation
- 5) Meaning and characteristics of interview

Seat No.	
-----------------	--

एम.एड. (सत्र - II) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल - २०२५
Philosophy of Education (MED0201)

कमाल गुणः ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

୨୦

- १) प्लेटोने दोन जगाची कल्पना मांडली. पहिले जग वस्तुरूप व दुसरे जग
---- हे आहे.
अ) स्वप्नांचे जग ब) विचारांचे जग
क) कल्पनांचे जग ड) वरील सर्व
- २) प्रजासत्ताक राष्ट्रात ---- हे मूल्य अत्यंत महत्वाचे आहे.
अ) सत्य ब) राष्ट्रभक्ती
क) संवेदनशीलता ड) वरील सर्व
- ३) मूलभूत शिक्षणाचा जनक ---- यांना म्हणतात.
अ) स्वामी विवेकानंद ब) महात्मा फुले
क) रवींद्रनाथ टागोर ड) महात्मा गांधी
- ४) "प्रत्येक शैक्षणिक ध्येय म्हणजे जीवनाच्या तत्व ज्ञानाचा आविष्कार" होय असे
---- यांनी म्हटले आहे.
अ) सर पर्सिनन ब) जॉन अँडम्स
क) स्पेन्सर ड) रूसो
- ५) तत्वज्ञान हे सर्वोच्च संगीत आहे असे ---- यांनी सांगितले आहे.
अ) सॉक्रेटिस ब) प्लेटो
क) पायथागोरस ड) अरिस्टोटल
- ६) श्री निकेतनची स्थापना ---- यांनी केली.
अ) रवींद्रनाथ टागोर ब) महात्मा गांधी
क) स्वामी विवेकानंद ड) प्लेटो

- ७) मक्तब ही ची ——— शालेय प्रणाली आहे.
अ) वैदिक
क) जैन
ब) बौद्ध
ड) इस्लाम
- ८) 'निसर्गाकडे परत चला' हा विचार ——— आहे.
अ) महात्मा गांधी
क) डॉ. बी. आर. आंबेडकर
ब) सॉक्रेटिस
ड) रूसो
- ९) भारतीय संविधानात ——— हे मूल्य समाविष्ट नाही.
अ) स्वातंत्र्य
क) अन्याय
ब) समानता
ड) बंधुता
- १०) ——— च्या मते आदर्श व वास्तववाद यांचा अत्यंत कुशल असा संयोग होय.
अ) कांट
क) प्लेटो
ब) रूसो
ड) अरिस्टोटल

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०

- अ) रवींद्र टागोर यांच्या शैक्षणिक विचारानुसार शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) जैन तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०

- अ) आध्यात्मिक मूल्य स्पष्ट करा.
ब) तार्किक प्रत्यक्ष वादाची मुख्य तत्वे स्पष्ट करा.

प्र.४ खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. १५

- अ) ज्ञानमीमांसा म्हणजे काय? ज्ञानमीमांसा आणि शिक्षण यांच्यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.
- ब) शिक्षणाची ध्येय, अभ्यासक्रम, अध्यापन पद्धती, वर्गातील वातावरण आणि शिक्षकाची भूमिका या संदर्भात महात्मा गांधीजींचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करा.

प्र.५ खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. १५

- अ) वैदिक आणि बौद्ध शिक्षणाची तुलना, शिक्षणाची ध्येये, अध्यापन पद्धत या मुद्द्यांना अनुसरून करा.
- ब) शिक्षणाची ध्येय, अभ्यासक्रम, शिक्षकाची भूमिका या संदर्भात प्लेटोच्या विचारांचे चिकित्सक परिक्षण करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

२०

- १) पुनर्रचनावादाचे शैक्षणिक सिद्धांत
- २) मूल्यांचे महत्त्व
- ३) आधुनिक मानवतावादाचे शैक्षणिक महत्त्व
- ४) मूल्य मीमांसा संकल्पना.
- ५) इस्लाम धर्माची शैक्षणिक अध्ययन-अध्यापन पद्धती

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Philosophy of Education (MED0201)

Day & Date: Friday, 02-May-2025
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) Plato stated two worlds of ideas, first world of things and another was _____.
 a) World of Dreams b) World of thoughts
 c) World of Ideas d) Above all

- 2) In Republican Nation _____ value is most important truth.
 a) Truth b) Patriotism
 c) Sensitivity d) all above

- 3) _____ is called the father of basic education.
 a) Swami Vivekananda b) Mahatma Phule
 c) Rabindranath Tagore d) Mahatma Gandhi

- 4) "Every educational aim is an expression of the philosophy of life." is said by _____.
 a) Sir Parsi Nunn b) John Adams
 c) Spencer d) Rousseau

- 5) Philosophy is the highest music it is set it by _____.
 a) Socrates b) Plato
 c) Pythagoras d) Aristotle

- 6) Shriniketan was established by _____.
 a) Rabindranath Tagore b) Mahatma Gandhi
 c) Swami Vivekananda d) Plato

- 7) Maktab is the school system of _____.
 a) Vedic b) Buddhist
 c) Jain d) Islam

- 8) Back to Nature is the thought of _____.
 a) Mahatma Gandhi b) Socrates
 c) Dr. B. R. Ambedkar d) Rousseau

- 9)** _____ value is not mention in Indian Constitution.
- a) Freedom b) Equality
c) Injustice d) Fraternity
- 10)** In view of _____ is an adroit combination of Idealism and Realism.
- a) Kant b) Rousseau
c) Plato d) Aristotle

Q.2 Answer the following questions. 10

- Explain the role of teacher according to Rabindranath Tagore's educational thoughts.
- Explain the nature of Jain Philosophy.

Q.3 Answer the following questions. 10

- Explain the spiritual value.
- Explain the main principles of Logical Empiricism.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- What is mean of Epistemology? Explain the co relation in Epistemology and Education?
- Explain the Mahatma Gandhi's Educational views regarding education goal's, curriculum, teaching methods, classroom environment and teachers' role?

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- a)** Compare the Vedic and Buddhist Education on aims of Education, teaching methodology?
- b)** Make a critical analysis of Plato's' thoughts with reference to aims of education, curriculum and role of teachers.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**

- 1) Educational Theories of Re-constructivism
- 2) Importance of Values
- 3) Concept of Axiology
- 4) Educational importance of Modern Humanism
- 5) Teaching learning method of Islam Education

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

एम.एड. (सत्र - II) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – 2025
Sociology of Education (MED0202)

वार, दिनांक : सोमवार, 0५-0५-२0२५
वेळरू दुपारी 0३:00 ते 0६:00

कमाल गुण: ८0

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१0

- १) शिक्षणासाठी समाजशास्त्राच्या तत्वाचा वापर म्हणून ——— ओळखले जाते.
 अ) शैक्षणिक समाजशास्त्र ब) शिक्षणाचे समाजशास्त्र
 क) शिक्षणाचे सामाजिक विज्ञान ड) वरीलपैकी नाही
- २) खालीलपैकी ——— शिक्षण प्रक्रियेवर परिणाम करत नाही.
 अ) सामाजिक वर्ग संरचना ब) समाजाची राजकीय संघटना
 क) समाजातील उच्च मध्यमवर्ग ड) वरील सर्व
- ३) खालीलपैकी कोणते खाजगीकरणाचे वैशिष्ट्य नाही?
 अ) सार्वजनिक क्षेत्रातील युनिटसच्या निर्गुतवणुकीचे धोरण लागू करणे.
 ब) सार्वजनिक क्षेत्राचे आकुंचन
 क) कर दरात कपात
 ड) अ आणि ब बरोबर आहेत
- ४) अपवादात्मक बालक सरासरी व सामान्य बालकापेक्षा ——— भिन्न असते.
 अ) सावेदन क्षमता ब) शारीरिक वैशिष्ट्ये
 क) मानसिक वैशिष्ट्ये ड) वरील सर्व
- ५) शांतता शिक्षणाकरिता ——— हे उपक्रम राबवता येतात.
 अ) अभिरूप न्यायालय ब) वाचन गट
 क) सांस्कृतिक सण ड) वरील सर्व
- ६) बालकाच्या विकासावस्था हा ——— चा घटक नाही.
 अ) सामाजिकीकरण ब) जागतिकीकरण
 क) धार्मिक ड) यापैकी नाही
- ७) इवान इलिच यांनी ——— दृष्टिकोन मांडला.
 अ) शाळा विहीन समाजाचे शिक्षण ब) दबलेल्यांचे शिक्षण
 क) दूरस्थ शिक्षण ड) वंचितांचे शिक्षण

- ८) कोणते विधान शिक्षण आणि समाज यांच्यातील दुहेरी संबंधाचा संदर्भ देते?
 अ) शाळा ही एक लघु सामाजिक व्यवस्था आहे.
 ब) शाळा ही समाजाचा एक प्राणी आहे
 क) शाळेची निर्मिती समाजाने स्वतःला पुन्हा घडविण्यासाठी केली आहे.
 ड) यापैकी नाही
- ९) निरंतर शिक्षणाचे ——— घटक आहेत.
 अ) मूल्यांचे शिक्षण
 ब) भाषेचे शिक्षण
 क) चर्चा मंडळ
 ड) वरील सर्व
- १०) मानवी हक्क दिवस म्हणून ——— ओळखला जातो.
 अ) १० डिसेंबर
 ब) ५ मे
 क) ५ जून
 ड) ६ डिसेंबर

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

१०

- १) सामाजिक आंतरक्रिया आणि सामाजिकीकरण म्हणजे काय?
 २) आंतरराष्ट्रीयत्वाची भावना रुजवण्यासाठी तुम्ही शालेय स्तरावर कोणते उपक्रम राबवाल?

१०

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- १) उदारीकरण म्हणजे काय?
 २) वंचीतासाठीच्या शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये सांगा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

१५

- १) शैक्षणिक संधीची समानता म्हणजे काय? शिक्षणातील समता विरुद्ध समानता स्पष्ट करा.
 २) शांतता शिक्षण म्हणजे काय? शांतता शिक्षणाचे प्रकार व घटक स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

१५

- १) जागतिकीकरण म्हणजे काय? जागतिकीरणाचे भारतीय शिक्षणावर झालेले सकारात्मक व नकारात्मक परिणाम स्पष्ट करा.
 २) शैक्षणिक समाजशास्त्राचा अर्थ व स्वरूप सांगून शिक्षण ही एक सामाजिक प्रणाली स्पष्ट करा

प्र.६ थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही चार)

२०

- १) बहुसांस्कृतिक समाजाची संकल्पना स्पष्ट करा.
 २) वंचीतासाठीच्या शिक्षणाची गरज स्पष्ट करा.
 ३) निरंतर शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 ४) सामाजिक परिवर्तनातील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
 ५) शांततेसाठी शिक्षण म्हणजे काय आहे?

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Sociology of Education (MED0202)

Day & Date: Monday, 05-May-2025
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. 10

- 1) Application of principles of sociology to education is known as _____.
 a) Educational Sociology
 b) Sociology of Education
 c) Social science of Education
 d) None of these

- 2) _____ of the following does not influence the process of education.
 a) Social class structure
 b) Political organization of Society
 c) The upper middle class of society
 d) Above all

- 3) Which one of the following is not a feature of privatization?
 a) Implementing the policy of disinvestment of public sector units.
 b) Contraction of Public Sector
 c) Reduction of tax rates
 d) Both a) and b) are correct

- 4) An exceptional child who deviates from the average or normal child.
 a) In sensory abilities b) Physical Characteristics
 c) In mental Characteristics d) Above all

- 5) _____ activity are useful for Peace education.
 a) Court of appeal b) Reading
 c) Cultural festivals d) Above all

- 6) Development stage of child is not a factor of _____.
 a) Socialization b) Globalization
 c) Religious d) None of these

- 7) Evan Elich stated the view of _____.
 a) De-Schooling b) Education for oppressed
 c) Distance education d) Education for deprived

- 8) Which statement refers to the two way relationship between education and society?
- a) The school is a miniature social system
 - b) The school is a creature of society
 - c) The school is created by society to recreate itself
 - d) None of the above
- 9) The factor of continuous education are ____.
- a) Teaching of values
 - b) Education of language
 - c) Discussion board
 - d) Above all
- 10) _____ is observed as Human Rights Day.
- a) 10 Dec
 - b) 5 May
 - c) 5 June
 - d) 6 Dec

Q.2 Answer the following questions. 10

- a) What is the meaning of Social interaction and Socialization?
- b) Which activities will you do in your School for International?

Q.3 Answer the following questions. 10

- a) What is Liberalization?
- b) State the objective Education for disadvantaged.

Q.4 Answer any one of the following questions. 15

- a) What is meant by equality of Educational opportunities? Explain the equality verses equity in Education.
- b) What is mean by Peace Education? Explain the type and components of Peace Education.

Q.5 Answer any one of the following questions. 15

- a) What is Globalization? Explain the positive and negative effects of Globalization on Indian Education.
- b) What is the meaning and nature of Educational Sociology and explain Education is Social system.

Q.6 Write short notes on. (any four) 20

- a) Explain the concept of multicultural Society.
- b) State the need of Education for disadvantaged?
- c) State the objective of continuous Education
- d) State the role of teachers in social transformation.
- e) What is the Education for Peace?

Seat No.	
----------	--

एम.एड्. (सत्र – II) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Curriculum Studies (MED0203)

वार, दिनांक : बुधवार, ०७-०५-२०२५
वेळ: दुपारी ०३:०० ते ०६:००

कमाल गुणः ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

୧୦

१) निसर्गवादाचा अभ्यासक्रमावरील प्रभाव अभ्यासक्रमाचा ——— आधार दर्शवितो.

अ) तार्किक ब) तात्विक
क) दोन्ही 'अ' व 'ब' ड) यापैकी नाही

२) अभ्यासक्रम म्हणजे ---- चे नियोजन होय.

अ) अध्यापन ब) मूल्यमापन
क) अध्ययन ड) यापैकी नाही

३) — हा अभ्यासक्रम रचनेचा निकष आहे.

अ) लवचिकता ब) उपयुक्तता
क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही

४) अभ्यासक्रमांचा दृष्टिकोन --- हा आहे.

अ) विषय केंद्रित ब) अध्ययनार्थी केंद्रित
क) समाज केंद्रित ड) वरील सर्व

५) 'अभ्यासक्रम' म्हणजे अध्ययनाचे नियोजन होय --- यांनी म्हटले आहे.

अ) निकोलस आणि निकोलस ब) जॉर्ज
क) टाबा आणि टायलर ड) वरील सर्व

६) — या अभ्यासक्रमात कसे शिकविले यापेक्षा काय शिकविले याला महत्त्व दिले जाते.

अ) मूलभूत ब) प्राथमिक
क) माध्यमिक ड) यापैकी नाही

- ७) अभ्यासक्रम विकासाचे व्हिल्स आणि बोंडी यांचे प्रतिमान ---- साली विकसित करण्यात आले.
 अ) १९८९ ब) १९९८
 क) १९९२ ड) १९८२
- ८) प्रतिमानांच्या विविध प्रकारांपैकी अभ्यासक्रम प्रतिमानाचे ---- हे त्यापैकी प्रतिमान नाही.
 अ) टायलर प्रतिमान ब) हिल्डा टाबा
 क) टेल्को प्रतिमान ड) वरील सर्व
- ९) माध्यमिक शालेय स्तरावर अध्ययन अनुभव ---- प्रकारचा असतो.
 अ) तार्किक ब) संकल्पनात्मक
 क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही
- १०) भाषा अध्यापनासाठी ---- हा अध्ययन अनुभव आहे.
 अ) गोष्ट सांगणे ब) योग्य उच्चार
 क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही

- प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०
 १) अभ्यासक्रमाचे विविध घटक स्पष्ट करा.
 २) विद्यार्थी केंद्रित अभ्यासक्रमाचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०
 १) अभ्यासक्रम विकसनाचे हिल्डा टाबा चे प्रतिमान स्पष्ट करा.
 २) अध्ययन अनुभवांची मुख्य तत्वे लिहा.
- प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) १५
 १) मानवतावादी अभ्यासक्रमाची संकल्पना, वैशिष्टे व शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
 २) अभ्यासक्रमाचा अर्थ स्पष्ट करा व अभ्यासक्रमाचे तात्विक, आदर्शवादी आधार स्पष्ट करा.
- प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) १५
 १) विविधता म्हणजे काय? शिक्षकांच्या क्षमतेतील विविधता सविस्तर स्पष्ट करा.
 २) अध्ययन अनुभव म्हणजे काय? भाषा व विज्ञान शिक्षकांचे विविध अध्ययन अनुभव स्पष्ट करा.

प्र.६ थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

२०

- १) अभ्यासक्रम एकात्मिकरणाची तत्वे
- २) विकेंद्रिकरण अभ्यासक्रम लिहा.
- ३) भविष्यवादी प्रतिमान.
- ४) माध्यमिक शाळेच्या अभ्यासक्रमाची मुख्य उद्दिष्टे.
- ५) आंतरविद्याशाखीय अध्ययन अनुभव लिहा.

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Curriculum Studies (MED0203)

Day & Date: Wednesday, 07-05-2025
 Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative. 10

- 1) The impact of naturalism on the curriculum shows the _____ basis of curriculum.
 - a) Logical
 - b) Philosophical
 - c) Both A and B
 - d) None of them
- 2) Curriculum means planning of _____.
 - a) Teaching
 - b) Evaluation
 - c) Learning
 - d) None of them
- 3) _____ is the criteria of curriculum construction.
 - a) Flexibility
 - b) Usability
 - c) Both A and B
 - d) None of them
- 4) _____ is a approach of curriculum.
 - a) Subject Centered
 - b) Learner Centered
 - c) Community Centered
 - d) All above
- 5) 'Curriculum means planning of learning' said by _____.
 - a) Necholas and Necholas
 - b) George
 - c) Taba and Tyler
 - d) All above
- 6) In _____ curriculum importance is given to what is taught rather than how it is taught.
 - a) Core
 - b) Primary
 - c) Secondary
 - d) None of them
- 7) Whiles and Bondi model a curriculum development was developed in the year _____.
 - a) 1989
 - b) 1998
 - c) 1992
 - d) 1982
- 8) In the different types of modal of curriculum _____ is not of them.
 - a) Tyler model
 - b) Hilda Taba
 - c) Telco model
 - d) All of them

- 9)** Secondary school level learning experience is the type of _____.
a) Logical b) Conceptual
c) Both A and B d) None of them
- 10)** For the Language teaching _____ is the important learning experience.
a) story telling b) proper pronunciation
c) Bothe A and B d) None of them

Q.2 Answer the following Questions in brief. 10

- 1) Explain the various components curriculum.
- 2) Explain the student centered approach a curriculum.

Q.3 Answer the following Questions in brief. 10

- 1) Explain Hilda Taba's curriculum development model.
- 2) Write the main principles of learning experience.

Q.4 Answer the following questions (Any One) 15

- 1) Explain the concept of humanity curriculum with characteristics role of teacher.
- 2) Explain meaning of curriculum and the philosophical ideological basis of curriculum.

Q.5 Answer the following questions (Any One) 15

- 1) What is meant by diversity? Explain in detail diversity of teacher in their competence.
- 2) What is meant by learning Experience discuss the different learning Experiences.

Q.6 Write the answer in brief. (Any Four) 20

- 1) Principle of curriculum integration.
- 2) Write the decentralized curriculum.
- 3) Futuristic Model.
- 4) Main Objectives of secondary school curriculum.
- 5) Write interdisciplinary learning experience.

Page 1 of 5

- ७) शिक्षकांच्या व्यावसायिक विकासासाठी —— हे उपक्रम आवश्यक आहे.
अ) उद्बोधन वर्ग ब) उजाळा वर्ग
क) अल्प कालावधी वर्ग ड) वरील सर्व
- ८) शिक्षक शिक्षणातील तात्विक व प्रात्यक्षिक भागातील मोठी दरी दूर करण्यासाठी —— ची मदत होते.
अ) आंतरवासिता ब) पर्यवेक्षण
क) कार्यशाळा ड) व्याख्यान
- ९) तात्विक माहिती, दिग्दर्शन, सराव आणि —— हे चार शिक्षक प्रशिक्षणातील महत्वाचे घटक आहे.
अ) पर्यवेक्षण ब) प्रत्याभरण
क) प्रात्यक्षिक ड) वरील सर्व
- १०) —— हा सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणाचा महत्वाचा घटक आहे.
अ) गणवेश ब) प्रार्थना
क) संपर्क ड) वरील सर्व

प्र.२ लघुत्तरी प्रश्न

१)	कार्यशाळा व परिषदेचा अर्थ व उद्दिष्टे स्पष्ट करा.	०५
२)	कास्केड प्रतिमानाचे फायदे आणि मर्यादा स्पष्ट करा.	०५

प्र.३ लघुत्तरी प्रश्न

१) सेवांगत शिक्षक शिक्षणातील शिक्षक प्रशिक्षकांच्या समस्या विशद करा.	०५
२) शिक्षकाची भूमिका व कार्य स्पष्ट करा.	०५

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- १) सेवांगत प्रभावी शिक्षक—शिक्षकाचे गुण व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- २) शिक्षकाच्या व्यावसायिक प्रगतीची संकल्पना, गरज स्पष्ट करा व सेवांतर्गत शिक्षक—शिक्षण कार्यक्रमात उजळणी व उदबोधन वर्गाचे उद्देश स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- १) सेवापूर्व शिक्षक शिक्षणाची संकल्पना सांगा. सेवापूर्व शिक्षक शिक्षणाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
- २) शाळा आधारित प्रात्यक्षिक व आंतरवासिता ही संकल्पना आणि व्याप्ती स्पष्ट करून त्याचे स्वरूप उद्दिष्टे, संघटन आणि कालावधी कसा असतो?

प्र.६ टिपा लिहा (कोणतेही चार)

२०

- १) विद्यार्थी शिक्षक एक प्रौढ अध्ययनार्थी.
- २) पोर्टफोलिओ मूल्यांकन.
- ३) शिक्षण शिक्षणात एन. सी. टी. ई. ची भूमिका.
- ४) शिक्षक शिक्षणाचा व्यवहारवादी दृष्टीकोन.
- ५) उद्बोधन व उजाळा वर्ग.

Set

P

M.Ed. (Semester - II) (New) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Teacher Education – I (MED0204)

Day & Date: Friday, 09-05-2025
Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) The Teacher Education Curriculum will be prepared by _____.
a) NAAC b) NCERT
c) NCTE d) SCERT
- 2) Teacher educator's remarks are related to _____.
a) Lesson
b) Feedback
c) student teacher
d) student teacher, lesson, and feedback
- 3) Internship scheme is recommended by _____.
a) Radhakrishnan commission b) Kothari commission
c) Mudilayer d) Above all
- 4) In first step training is completed to key resource person. It is related to _____ model.
a) casecade b) concept attainment
c) role playing d) Above all
- 5) Preparation of complete frame work of teaching process means _____.
a) Planning b) Organisation
c) Co-ordination d) Analysis
- 6) Teacher's Ethics, values, and principles are related to _____.
a) commitment b) status
c) quality d) Above all.
- 7) _____ is the essential program for professional development of teachers.
a) Orientation Course b) Refresher Course
c) Short Term Course d) Above all
- 8) _____ helpful to relevance the gap between theoretical and practicum part in teacher education.
a) Internship b) Supervision
c) Workshop d) Lecture

- 9) Theory, Demonstration, Practice and _____ are the important four components of Teacher Training.
a) Supervision	b) Feedback
c) Practical	d) Above all
- 10) _____ is important factor for the in-service teacher education program.
a) Uniform	b) prayer
c) Contact Sessions	d) Above all.

Q.2 Short Answer type question:

1) Explain the meaning and objectives of workshop and conferences.	05
2) Explain the cascade model's merits and limitations.	05

Q.3 Short Answer type question:

1) State the problems of faced by a teacher educator in -service teacher education program.	05
2) State the roles and functions of teacher.	05

Q.4 Answer the following questions (Any One)**15**

- 1) Explain the Qualities and Characteristics of an effective in-service teacher educator.
- 2) Explain the concept, need for continuing professional development of the teacher. What is the purpose of orientation, refresher courses in in-service teacher education programme?

Q.5 Answer the following questions (Any One)**15**

- 1) State the concept of Pre-Service Teacher Education. Explain the nature and scope of preservice Teacher Education.
- 2) Explain the concept and scope of school-based practicum and internship. What is its nature, objectives, organisation, and duration.

Q.6 Write short notes on (Any Four)**20**

- 1) The student teacher as an adult learner.
- 2) Portfolio assessment.
- 3) Role of NCTE in Teacher Education.
- 4) Transactional approach of teacher education.
- 5) Orientation and Refresher Course.

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

एम.एड. (सत्र – III) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Advance Research Method (MED0301)

वार, दिनांक : मंगळवार, १३-०५-२०२५
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

कमाल गुण: ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. १०

१) जर कोणत्याही चाचणीने निष्कर्ष ०.०१ स्तरावर सार्थ असतील तर ——— स्तरावर सार्थकता पाहण्याची गरज नसते.

अ) ०.००१	ब) ०.०५
क) ०.१	ड) यापैकी नाही

२) विशिष्ट शततमकाखाली येणाऱ्या प्राप्ताकांच्या शेकडेवारीस ——— असे म्हणतात.

अ) कच्चे गुण	ब) शततमक
क) Z गुण	ड) शततमक क्रम

३) जर मापन शलाका ——— असतील तर परिमितीय चाचण्यांचा वापर करतात.

अ) नामांकन	ब) क्रमांकन
क) गुणोत्तर	ड) दोन्ही अ) क)

४) F चाचणीचा वापर ——— गटामधील मध्यमानाच्या फरकाची सार्थकता ठरवण्यासाठी करतात.

अ) तीन	ब) चार
क) दोन	ड) पाच

५) वितरणात अधिक वारंवार येणारा प्राप्तांक म्हणजे ———.

अ) मध्यमान	ब) मध्यांक
क) बहुलुक	ड) दोन्ही अ), ब)

६) जर नमुना n हा जनसंख्या N इतका असेल तर ——— ही शून्य असते.

अ) प्रमाण त्रुटी	ब) क्रमांकन त्रुटी
क) नमुना निवडीमधील त्रुटी	ड) मध्यमानातील प्रमाण त्रुटी

- ७) जर संशोधकाकडून व्हिडीओ, फोटो, चित्र यासयारख्या प्रतिमांच्या निर्मितीला ——— म्हणतात.
 अ) प्रमाण सामग्री ब) प्राथमिक सामग्री
 क) दृक सामग्री ड) दृश्यम सामग्री
- ८) संशोधन अहवाल लेखनाचे ——— विभाग आहेत.
 अ) दोन ब) चार
 क) तीन ड) पाच
- ९) गुणात्मक संशोधनात ——— हे अधिक उपयुक्त आहे.
 अ) प्रवाह विश्लेषण ब) संख्याशास्त्रीय विश्लेषण
 क) घटकात्मक विश्लेषण ड) यापैकी नाही
- १०) खालीलपैकी ——— हा संशोधन अहवाल भागातील महत्वाचा घटक नाही.
 अ) परिणाम/निष्कर्ष ब) गोषवारा
 क) तळटीपा ड) पद्धती

- प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०
 १) वर्गांतर श्रेणीची संकल्पना स्पष्ट करा.
 २) नमुना त्रुटीची संकल्पना स्पष्ट करा.
- प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०
 १) त्रिकोणीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
 २) संशोधन गोषवारा म्हणजे काय?
- प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) १५
 १) सहसंबंध म्हणजे काय? पिअरसन व स्पीअरमनचा सहसंबंध स्पष्ट करा.
 २) परिकल्पना म्हणजे काय? शून्य आणि संशोधन परिकल्पनेची संकल्पना स्पष्ट करा.
- प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) १५
 १) गुणात्मक संशोधनातील डेटा विश्लेषण प्रक्रिया स्पष्ट करा.
 २) संशोधनात डेटा विश्लेषणासाठी संगणकाचा वापर स्पष्ट करा.
- प्र.६ टिपा लिहा. (कोणतेही चार) २०
 १) संशोधन अहवालाचे मूल्यमापन
 २) प्रवाह विश्लेषण
 ३) एनोव्हाची संकल्पना
 ४) प्रतिगमनाची संकल्पना
 ५) केंद्रीय प्रवृत्तीची परिमाणे

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Advance Research Method (MED0301)

Day & Date: Tuesday, 13-05-2025
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) If any test result is significant at 0.01 of significance, then it is not needed to see the significance at _____ level of significance
 - a) 0.001
 - b) 0.05
 - c) 0.1
 - d) None of these
- 2) The percentage of scores which falls below certain percentile is known as _____.
 - a) Raw scores
 - b) Percentile
 - c) Z score
 - d) Percentile rank
- 3) Parametric tests are used if the measuring scales are _____.
 - a) Nominal
 - b) Ordinal
 - c) Ratio
 - d) both a, c
- 4) F - test is used to test whether the difference in means in _____ groups is significant
 - a) Three
 - b) Four
 - c) Two
 - d) Five
- 5) The score that occurs most frequently in the distribution is called ____
 - a) Mean
 - b) Median
 - c) Mode
 - d) both a, b
- 6) If the sample size n is equal to the population size N, then the _____ is zero.
 - a) Standard error
 - b) Ranking error
 - c) Sampling error
 - d) Standard error of mean
- 7) The creation of images such as videos, photographs, drawings by the researcher is called _____.
 - a) Standard data
 - b) Primary data
 - c) Visual data
 - d) Secondary data
- 8) There are _____ sections of research report writing.
 - a) Two
 - b) Four
 - c) Three
 - d) Five

- 9) In qualitative researches _____ is more useful.
- a) Trend analysis
 - b) Statistical analysis
 - c) Factorial analysis
 - d) None of these
- 10) _____ of the following is not the major component of research report sections.
- a) Results
 - b) Abstract
 - c) Footnote
 - d) Method

Q.2 Answer the following Questions in brief. 10

- a) Explain the concept of interval scale.
- b) Explain the concept of sampling error.

Q.3 Answer the following Questions in brief. 10

- a) Explain the concept of triangulation.
- b) What is meant by research abstract?

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) What is meant by correlation? Explain Pearson and Spearman's correlation.
- b) What is meant by hypothesis? Explain the concept of null and Research hypothesis.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) Explain the data analysis process in qualitative research.
- b) Explain the use of computer for data analysis in research.

Q.6 Write short notes. (Any Four) 20

- a) Evaluation of Research report
- b) Trend analysis
- c) Concept of ANOVA
- d) Concept of regression
- e) Measures of Central tendency

Seat No.	
-----------------	--

वार, दिनांक : गुरुवार, १५-०५-२०२५
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

୧୦

- Page 1 of 4

- ७) व्यवस्थापन ही ——— संकल्पना आहे.
अ) व्याप्ती
ब) मर्यादित
क) लवचिक
ड) वरील सर्व
- ८) माध्यमिक शिक्षणासाठी १९५२ मध्ये भारत सरकारने जाहीर केलेल्या आयोगाचे अध्यक्ष ——— हे होते.
अ) राधाकृष्णन
ब) मुदलियार
क) कोठारी
ड) यापैकी नाही
- ९) डीपीईपी म्हणजे ———.
अ) जिल्हा प्राथमिक शिक्षण कार्यक्रम
ब) प्राथमिक शिक्षण विकास कार्यक्रम
क) जिल्हा योजना शिक्षण कार्यक्रम
ड) यापैकी नाही
- १०) ——— वर्षी राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण धोरण तयार झाले.
अ) १९८५
ब) १९६२
क) १९६८
ड) २०११

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

१०

- अ) सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षणात स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) RMSA ची गरज आणि महत्त्व लिहा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

१०

- अ) शिक्षकांच्या व्यावसायिक वृद्धी पुढील पाच आव्हाने स्पष्ट करा.
ब) सर्व शिक्षा अभियानाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

१५

- अ) शिक्षक बांधिलकी सक्षमता आणि कार्यक्षमतेची संबंधित मुद्दे स्पष्ट करा.
ब) सेवांतर्गत शिक्षणाची संकल्पना सांगून त्याचे शिक्षक शिक्षणातील महत्व स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

৯৬

- अ) NCERT, NCTE आणि SCERT ची भूमिका आणि कार्य स्पष्ट करा.
ब) शिक्षक शिक्षणातील खाजगी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

30

- १) अनेक विषयाचे शिक्षक.
- २) शिक्षक शिक्षणासंदर्भात माध्यमिक शिक्षण आयोग १९५२ ची वैशिष्ट्ये
- ३) भारतातील शिक्षक शिक्षणाचे गुण
- ४) शिक्षणाचे सार्वत्रिकरणाचे महत्त्व सांगा.
- ५) अध्यापनावर गेज संशोधन.

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Teacher Education – II (MED0302)

Day & Date: Thursday, 15-05-2025
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1)** Universalization of Secondary Education is started in the year _____.
a) 2009 b) 2013
c) 2010 d) 2014
- 2)** _____ insisted accumulated wisdom for teachers.
a) Howard b) Deng
c) T.S. Schulman d) M. Haberman
- 3)** Role of _____ Teacher Education is very important.
a) In-service b) Pre-service
c) Special d) None of the above
- 4)** The Role of _____ is very important in the preparation of Teacher.
a) Internship b) Micro Teaching
c) Simulation d) None of the above
- 5)** Which teacher behaviors helps in identifying an effective teacher?
a) Honestly
b) Liking for professional excellence
c) Ensure students learning and understanding
d) Express satisfaction
- 6)** The_____ is main institute of Teacher Education.
a) NCERT b) NCTE
c) CBSE d) NAAC
- 7)** Management is _____ concept.
a) Scope b) Limited
c) Flexible d) All above
- 8)** The commission was appointed by the Government of India in 1952 under the chairmanship of _____ for the secondary education.
a) Radhakrishnan b) Mudaliar
c) Kothari d) None of these

- 9)** DPEP stands for _____.
a) District Primary Education Program
b) Development Primary Education Program.
c) District Plan Education Program
d) None of the above
- 10)** The National Teacher Education Policy was formulated _____ year.
a) 1985
b) 1962
c) 1968
d) 2011

Q.2 Answer the following questions. 10

- Explain the role of NGOs in in-service teacher education.
- Write the need and importance of 'R M S A'.

Q.3 Answer the following questions. **10**

- The next five challenges for teacher's professional growth.
- State the importance of 'Sarva Shiksha Abhiyan'.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- Explain issues related to Teacher's commitment, Competency and performance.
- State the concept of in-service learning and explain its importance in teacher education.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- a)** Explain the role and function of NCERT, NCTE & SCERT.
- b)** Explain the role of private institutions in teacher education.

Q.6 Write short notes. (Any Four) **20**

- 1) Multiple subject teachers
- 2) State the features of the Secondary Education Commission 1952 with regard to teacher education.
- 3) Merits of Teacher Education in India.
- 4) State the importance of universalization of education.
- 5) Gage's research on Teaching.

Set

P

एम.एड्. (सत्र – III) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Secondary School level Status, Issues and Concerns (MED0305)

कमाल गुणः ८०

वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

୧୦

- १) ——— हे भाषिक कौशल्य आहे.
अ) भाषण ब) वाचन
क) दोन्ही अ व ब ड) यापैकी नाही
- २) कुमारावस्थेचा वयोगट ——— हा आहे.
अ) ६-८ वर्षे ब) १३-१९ वर्षे
क) १०-१४ वर्षे ड) २१ ते २५ वर्षे
- ३) बहुविध बुद्धिमत्तेचा मुख्य संशोधक ——— हा आहे.
अ) गोलमन ब) थॉर्नडाईक
क) थर्स्टन ड) गार्डनर
- ४) माध्यमिक शिक्षणात ——— हे वर्ग समाविष्ट आहेत.
अ) इयत्ता ५ ते ७ ब) इयत्ता ९ ते १०
क) इयत्ता ११ ते १२ ड) यापैकी नाही
- ५) टीईटी चे विस्तारित रूप ——— हे आहे.
अ) शिक्षक प्रवेश परीक्षा ब) शिक्षक पात्रता परीक्षा
क) शिक्षक समृद्धी परीक्षा ड) तांत्रिक प्रवेश परीक्षा
- ६) मंद अध्ययनार्थी विद्यार्थ्यांची मुख्य समस्या ——— ही आहे.
अ) कमजोर स्मृती ब) संवादात्मक अडथळे
क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही

- ७) ——— हे अध्ययन अक्षम विद्यार्थी असतात.
- अ) अंशतः अधत्व ब) वाचन दोष
क) लेखन अक्षम ड) वरील सर्व
- ८) सेवांतर्गत शिक्षकांसाठी ——— उपक्रम आवश्यक असतो.
- अ) विविध प्रशिक्षण ब) मूल्यमापन
क) दोन्ही अ आणि ब ड) यापैकी नाही
- ९) SCERT चे महाराष्ट्रातील मुख्य कार्यालय ——— या शहरात आहे.
- अ) मुंबई ब) नाशिक
क) नागपूर ड) पुणे
- १०) संचयिका मूल्यमापन ——— यांच्यासाठी आवश्यक आहे.
- अ) संस्था ब) पालक
क) विद्यार्थी ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

੨੦

- १) बहुविध बुद्धिमत्तेचा अर्थ व महत्त्व लिहा.
- २) मंद अध्ययनार्थी म्हणजे काय? मंद अध्ययनार्थीसाठी शिक्षकांची भूमिका लिहा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

୧୦

- १) मूल्यमापनाची साधने व तंत्रे लिहा.
- २) सेवापूर्व प्रशिक्षण म्हणजे काय? त्यांची उद्दिष्टे लिहा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

१५

- १) शालेय आंतरवासिता म्हणजे काय? शालेय आंतरवासिता कार्यक्रमात शिक्षक व विद्यार्थ्यांची भूमिका काय?
- २) एस.सी.ई.आर.टी म्हणजे काय? एस.सी.ई.आर.टी. ची भूमिका, कार्ये आणि संपर्क जाळे याबाबत चर्चा करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

१५

- १) 'माध्यमिक शिक्षण हा शिक्षणाचा कणा आहे' या विधानाची चर्चा करा. वर्गांतर शिस्त व विद्यार्थ्यांची संवादनूक याबाबत सविस्तर चर्चा करा.
- २) समुपदेशनाचे महत्त्व लिहा. विद्यार्थ्यांच्या मानसशास्त्रीय व सामाजिक विकासात शिक्षकांच्या भूमिकेची चर्चा करा.

प्र.६ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

२०

- १) भारतातील माध्यमिक शिक्षणाची सद्यस्थिती लिहा.
- २) मंद अध्ययनार्थींमधील प्रेरणेचे महत्त्व लिहा.
- ३) माध्यमिक विद्यार्थ्यांचे असमायोजन लिहा.
- ४) माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत मूल्यमापनाचे महत्त्व काय?
- ५) एन.सी.ई.आर.टी. ची कार्ये लिहा.

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (New) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Secondary School level Status, Issues and Concerns (MED0305)

Day & Date: Saturday, 17-05-2025
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) _____ is a language skill.

a) Speaking	b) Reading
c) Both 'a' and 'b'	d) None of them
- 2) Age group of Adolescent is _____.

a) 6-8 Years	b) 13-15 Years
c) 10-14 Years	d) 21-25 Years
- 3) _____ is the pioneer of multiply intelligence.

a) Goleman	b) Thorndike
c) Thurston	d) Gardner
- 4) In the secondary education _____ standers are includes.

a) Std. 5-7	b) Std. 9 to 10
c) Std. 11-12	d) None of them
- 5) Long form of TET is _____.

a) Teacher Entrance Test	b) Teacher Eligibility Test
c) Teacher Enrichment Test	d) Technical Entrance Test
- 6) Slow Learner student's main problem is _____.

a) Weak memory	b) Communication problems
c) Both 'a' and 'b'	d) None of them
- 7) _____ is the learning disable student.

a) Partial Blindness	b) Dyslexia
c) Writing disable	d) all above
- 8) For the In-service Teacher _____ activity required.

a) Different Training	b) Evaluation
c) Both 'a' and 'b'	d) None of these
- 9) SCERT main office of Maharashtra state located in _____ city.

a) Mumbai	b) Nashik
c) Nagpur	d) Pune

- 10) Portfolio assessments is required for _____
- a) Institute
 - b) Parent
 - c) Student
 - d) None of them

Q.2 Answer the following questions in Brief. 10

- 1) Write the meaning and significance of Multiple Intelligence.
- 2) What is meant by Slow Learner? Write the Role of teacher for Slow Learner.

Q.3 Answer the following questions in Brief. 10

- 1) Write the tools and techniques of Assessment.
- 2) What is meant by Pre-service? Write the objectives of them.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- 1) What is meant by school internship program? What is the role of students and teachers in school internship program?
- 2) What is meant by SCERT? Discuss the role functions and networking of SCERT.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- 1) 'Secondary education is the backbone of education' - Explain it. Discuss in details about classroom discipline and achievement of students.
- 2) Write the importance of counseling. Discuss the role of Teacher for Psychological and Sociological development of student.

Q.6 Answer in brief. (Any Four) 20

- 1) Write the current status of secondary education in India.
- 2) Write the importance of Motivation in slow learners.
- 3) Write the maladjustment of secondary students.
- 4) What is the importance of internal Assessment.?
- 5) Write the functions of NCERT.

Seat
No.

Set P

एम.एड. (सत्र – III) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Secondary School level Curriculum, Pedagogy and Assessment
(MED0306)

वार, दिनांक : सोमवार, १९-०५-२०२५
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

कमाल गुण: ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

- १) ——— हे सत्य विधान आहे.
 - अ) अभ्यासक्रमाच्या तुलनेत पाठ्यक्रमात अनेक उपक्रम असतात.
 - ब) शिक्षणातील अभ्यासक्रमात व पाठ्यक्रमात समान घटक.
 - क) अभ्यासक्रमापेक्षा पाठ्यक्रमाची व्याप्ती मोठी असते.
 - ड) अभ्यासक्रम ही मोठी संकल्पना आहे आणि पाठ्यक्रम त्याचा एक भाग आहे.
- २) अभ्यासक्रमाच्या क्षेत्रात ——— चा समावेश होतो.
 - अ) शालांतर्गत उपक्रम
 - ब) शालाबाह्य उपक्रम
 - क) दोन्ही अ आणि ब
 - ड) यापैकी नाही
- ३) माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमात ——— विषयांचा समावेश होतो.
 - अ) भाषा
 - ब) विज्ञान
 - क) सामाजिक शास्त्र
 - ड) वरील सर्व
- ४) एज्युसॅट ——— साली प्रक्षेपित झाला.
 - अ) २००१
 - ब) २००२
 - क) २००३
 - ड) २००४
- ५) आधारप्रमाणीमध्ये ——— चा समावेश होतो.
 - अ) टेलिकॉन्फरसिंग
 - ब) ई-लर्निंग
 - क) दोन्ही अ आणि ब
 - ड) यापैकी नाही
- ६) उजाळा वर्ग ——— प्रकारचे शिक्षक-प्रशिक्षण आहे.
 - अ) सेवांतर्गत
 - ब) सेवापूर्व
 - क) दोन्ही अ आणि ब
 - ड) यापैकी नाही

- ७) अध्ययन निष्पत्ति म्हणजे ----.
- पाठ्यक्रम पूर्ण करणे
 - बालकाच्या वर्तनामध्ये परिवर्तन
 - बालकाकडून पाठ्यपुस्तकाचे वाचन
 - बालकाच्या वर्तनात कोणताही बदल न होणे
- ८) एसएससी व एचएससी बोर्डाच्या परिक्षांचे नियोजन ---- करते.
- राज्य माध्यमिक शिक्षण मंडळ
 - राज्य उच्च शिक्षण मंडळ
 - राज्य नवीन शिक्षण मंडळ
 - यापैकी नाही
- ९) ज्ञानरचनावादामध्ये अध्ययनार्थीची भूमिका ----.
- कृतीशील सहभाग
 - निरीक्षक
 - परीक्षक
 - यापैकी नाही
- १०) बी.एड. हे ---- प्रकाराचे प्रशिक्षण आहे.
- सेवांतर्गत
 - सेवापूर्व
 - दोन्ही अ आणि ब
 - यापैकी नाही

- प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
- अभ्यासक्रम रचनेची तत्वे लिहा.
 - टेलिकॉन्फरसिंग चे स्वरूप व महत्व लिहा.
- प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
- भाषा अभ्यासक्रमाची अंमलबजावणीची प्रक्रिया लिहा.
 - माध्यमिक शिक्षणातील संशोधन क्षेत्रे लिहा.
- प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५
- अभ्यासक्रमाची संकल्पना स्पष्ट करा आणि अभ्यासक्रमाचे घटक स्पष्ट करा.
 - विज्ञान, सामाजिक शास्त्रे व गणित या विषयाची अंमलबजावणीची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) १५
- सेवापूर्व शिक्षक प्रशिक्षणाची प्रात्याक्षिक कार्याची यादी लिहा आणि कोणत्याही दोन प्रात्याक्षिक कार्याची मूल्यमापन साधने लिहा.
 - सेवांतर्गत शिक्षक-शिक्षणाचे स्वरूप व समस्या स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणतेही चार)

२०

- १) माध्यमिक शिक्षण—अध्ययन उपक्रम.
- २) एज्युसेंट चे कार्ये
- ३) सेवांतर्गत शिक्षक—शिक्षणातील समस्या.
- ४) एसबीसीई ची भूमिका.
- ५) साकारीक मूल्यमापन.

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (Old) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Secondary School level Curriculum, Pedagogy and Assessment
(20504306)

Day & Date: Monday, 19-05-2025
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) _____ is true statement.
 - a) Syllabus has many activities as compared curriculum
 - b) Curriculum and syllabus are equivalent components in education
 - c) Syllabus has wide scope as curriculum
 - d) Curriculum has broad term and syllabus is a part of curriculum

- 2) Area of curriculum included _____.
 - a) Internal activities of school
 - b) External activities of school
 - c) Both a & b
 - d) None of these

- 3) Secondary school level curriculum included _____ subject.

a) Language	b) Science
c) Social science	d) All above

- 4) EDUSAT launched on _____ year.

a) 2001	b) 2002
c) 2003	d) 2004

- 5) Support system included _____.

a) Teleconferencing	b) E-learning
c) both a and b	d) None of these

- 6) Orientation is the _____ type of teacher education.

a) In-service	b) Pre-service
c) Both a & b	d) None of these

- 7) Learning outcomes means _____.
 a) Completion of syllabus
 b) Change the behavior of child
 c) Reading of textbook by child
 d) No change in behavior of child
- 8) SSC & HSC board exam conducted by _____.
 a) State board in secondary education
 b) State board in higher education
 c) State board in new education
 d) None of these
- 9) The role of learner in constructivism _____.
 a) Active participant b) Observer
 c) Examiner d) None of these
- 10) B.Ed is the _____ type of teacher education.
 a) In-service b) Pre-service
 c) Both a & b d) None of these

Q.2 Answer the following questions. 10

- A) Write the Principles of curriculum constructions.
 B) Write the nature and importance of teleconferencing.

Q.3 Answer the following questions. 10

- 1) Write the language curriculum implementation process.
 2) Write the research area in secondary education.

Q.4 Answer the following questions. (any one) 15

- 1) Write the concept of curriculum and explain the components of curriculum.
 2) Write the implementation process of science, social science and Mathematics.

Q.5 Answer the following questions. (any one) 15

- 1) Write the list of pre-service teacher education practical work and write evaluation tools any two practical work.
 2) Explain nature and problems of in-service teacher education programme

Q.6 Write short notes. (any four) 20

- 1) Learning activities of Secondary Education.
 2) Function of EDUSAT.
 3) Problems of In-service teacher education programme.
 4) Role of SBSE.
 5) Summative Evaluation.

Page 1 of 4

- ७) संशोधकाकडून व्हिडीओ, फोटो, चित्र यासारख्या प्रतिमांच्या निर्मितीला ---- म्हणतात.
- अ) प्रमाण सामग्री ब) प्राथमिक सामग्री
क) दृढ सामग्री ड) दुय्यम सामग्री
- ८) संशोधन अहवाल लेखनाचे ---- विभाग आहेत.
- अ) दोन ब) चार
क) तीन ड) पाच
- ९) गुणात्मक संशोधनात ---- हे अधिक उपयुक्त आहे.
- अ) प्रवाह विश्लेषण ब) संख्याशास्त्रीय विश्लेषण
क) घटकात्मक विश्लेषण ड) यापैकी नाही
- १०) खालील पैकी ---- हा संशोधन अहवाल भागातील महत्वाचा घटक नाही.
- अ) परिणाम / निष्कर्ष ब) गोष्टवारा
क) तळटीपा ड) पद्धती

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०

- अ) आंतर शलाकेची संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) नमुना त्रुटीची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०

- अ) त्रिकोणीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) संशोधन गोषवारा म्हणजे काय?

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५

- अ) सहसंबंध म्हणजे काय? पिअरसन व स्पीअरमनचा सहसंबंध स्पष्ट करा.
ब) परिकल्पना म्हणजे काय? शून्य आणि संशोधन परिकल्पनेची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५

- अ) गुणात्मक संशोधनातील डेटा विश्लेषण प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- ब) संशोधनात डेटा विश्लेषणासाठी संगणकाचा वापर स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणतेही चार) २०

- १) संशोधन अहवालाचे मूल्यमापन
- २) प्रवाह विश्लेषण
- ३) एनोव्हाची संकल्पना
- ४) प्रतिगमनाची संकल्पना
- ५) केंद्रीय प्रवृत्तीची परिमाणे

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (Old) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Advance Research Method (20504301)

Day & Date: Tuesday, 13-May-2025
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) If any test result is significant at 0.01 of significance then it is not needed to see the significance at _____ level of significance.
 - a) 0.001
 - b) 0.05
 - c) 0.1
 - d) None of these
- 2) The percentage of scores which falls below certain percentile is known as _____.
 - a) Raw scores
 - b) Percentile
 - c) Z score
 - d) Percentile rank
- 3) Parametric tests are used if the measuring scales are _____.
 - a) Nominal
 - b) Ordinal
 - c) Ratio
 - d) both a, c
- 4) F-test is used to test whether the difference in means in _____ groups is significant.
 - a) Three
 - b) Four
 - c) Two
 - d) Five
- 5) The score that occurs most frequently in the distribution is called _____.
 - a) Mean
 - b) Median
 - c) Mode
 - d) both a, b
- 6) If the sample size n is equal to the population size N, then the _____ is zero.
 - a) Standard error
 - b) Ranking error
 - c) Sampling error
 - d) Standard error of mean
- 7) The creation of images such as videos, photographs, drawings by the researcher is called _____.
 - a) Standard data
 - b) Primary data
 - c) Visual data
 - d) Secondary data

- 8) There are _____ sections of research report writing.
a) Two
b) Four
c) Three
d) Five
- 9) In qualitative researches _____ is more useful.
a) Trend analysis
b) Statistical analysis
c) Factorial analysis
d) None of these
- 10) _____ of the following is not the major component of research report sections.
a) Results
b) Abstract
c) Footnote
d) Method

Q.2 Answer the following questions. 10

- Explain the concept of interval scale.
- Explain the concept of sampling error.

Q.3 Answer the following questions. 10

- a) Explain the concept of triangulation.
- b) What is meant by research abstract?

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- What is meant by correlation? Explain Pearson and Spearman's correlation.
- What is meant by hypothesis? Explain the concept of null and Research hypothesis.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- Explain the data analysis process in qualitative research.
- Explain the use of computer for data analysis in research.

Q.6 Write short notes. (Any Four) **20**

- Evaluation of Research report
- Trend analysis
- Concept of ANOVA
- Concept of regression
- Measures of Central tendency

Seat No.	
----------	--

Set P

एम.एड. (सत्र – III) (जुना) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Teacher Education – II (20504302)

वार, दिनांक : गुरुवार, १५-०५-२०२५

कमाल गुण: ८०

वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

- सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ अ) एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

०५

- १) शिक्षकांच्या व्यावसायिक विकासाच्या अवस्थेचा अभ्यास कोणी केला?
- २) शिक्षक शिक्षणातील कोणतीही संशोधनाची प्रथा सांगा.
- ३) RIE म्हणजे काय?
- ४) DPEP म्हणजे काय?
- ५) RMSA म्हणजे काय?

ब) रिकाम्या जागा भरा.

०५

- १) ——— शिक्षक शिक्षणाची भूमिका ही अत्यंत महत्वाची आहे.
अ) सेवांतर्गत ब) सेवापूर्व
क) विशेष ड) यापैकी नाही
- २) ——— हे शिक्षक घडविण्यामध्ये महत्वाचे आहे.
अ) अंतरवासिता ब) सूक्ष्म अध्यापन
क) अभिरूपता ड) यापैकी नाही
- ३) १९६८ च्या राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण आयोगाचे अध्यक्ष हे ——— होते.
अ) डी. एस. कोठारी ब) मुदलियार
क) चटोपाध्याय ड) राधाकृष्णन
- ४) विद्यार्थ्यांच्या शारीरिक विकासावर ——— शिक्षकाची भूमिकाही महत्वाची असते.
अ) शारीरिक ब) मानसिक
क) भावनिक ड) यापैकी नाही
- ५) माध्यमिक शिक्षणाच्या सार्वत्रिकरणाची सुरुवात ही ——— साली झाली.
अ) २०१० ब) २०१२
क) २०१३ ड) २०१४

- प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
 अ) राष्ट्रीय स्तरावरील शिक्षक शिक्षणाच्या आयोगाचा आढावा घ्या.
 ब) RMSA चे गुण वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
 अ) शिक्षक शिक्षणातील विविध मुद्द्यांवर चर्चा करा.
 ब) शिक्षकांच्या व्यावसायिक विकासाचे गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
- प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १५
 अ) शिक्षकांच्या क्षमता वृद्धीची आवश्यकता का आहे?
 ब) शिक्षक शिक्षणाच्या गुणवत्ता विकासामध्ये विद्यापीठाची भूमिका लिहा.
- प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५
 अ) शिक्षक शिक्षणाच्या विकासामध्ये स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
 ब) प्रभावी शिक्षक शिक्षण कार्यक्रमासाठी कार्यक्रम आणि उपक्रम सुचवा.
- प्र.६ टिपा लिहा (कोणतेही चार) २०
 १) S.S.A.
 २) भारतीय शिक्षक शिक्षणाचे दोष
 ३) शुलमनचे अध्यापनावरील संशोधन
 ४) बहुविषय शिक्षक
 ५) एनजीओ आणि शिक्षक शिक्षण

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (Old) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Teacher Education – II (20504302)

Day & Date: Thursday, 15-05-2025

Max. Marks: 80

Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 A) Answer in One Sentences. 05

- 1) Who studied the stages of development of a teacher?
- 2) Write any trend of research in teacher Education.
- 3) What is mean by RIE?
- 4) What is mean by DPEP?
- 5) What is mean by R M S A?

B) Fill in the Blanks. 05

- 1) Role of _____ Teacher Education is very Important.

a) In-service	b) Pre-service
c) Special	d) None of the above
- 2) The Role of _____ is very important in the preparation of Teacher.

a) Internship	b) Micro Teaching
c) Simulation	d) None of the above
- 3) The _____ was the president of National teacher Education policy in 1968.

a) D. S. Kothari	b) Mudlyer
c) Chatopadhya	d) Radhakrushnan
- 4) The role of Physical Teacher is very important in the _____ development of child.

a) Physical	b) Mental
c) Emotional	d) None of the above
- 5) Univerlisation of Secondary Education is started in the year _____.

a) 2011	b) 2012
c) 2013	d) 2014

Q.2 Answer the following questions. 10

- a) State the review of National Teacher Education Policy.
- b) Write the need and importance of 'R M S A'.

- Q.3 Answer the following questions. 10**
- a) Explain the problems in Teacher Education.
 - b) Write the need of professional development of Teacher.
- Q.4 Answer the following questions (Any One) 15**
- a) Why Teacher should in rich their Competency?
 - b) Write the role of University in the Quality enhancement of Teacher Education.
- Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15**
- a) Explain the Role of NGOs in the development of Teacher Education.
 - b) Suggest the programmes and activities for Effective Teacher Education Programme.
- Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20**
- 1) 'S S A'
 - 2) Demerits of Teacher Education in India.
 - 3) Schulman research on Teaching.
 - 4) Multiple subjects Teacher.
 - 5) 'NGO' and Teacher Education.

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

एम.एड्. (सत्र – III) (जुना) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Secondary School level status, issues and concerns (20504305)

वार, दिनांक : शनिवार, १७-०५-२०२५
 वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

कमाल गुण: ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

- १) वर्षाच्या शेवटी केलेले मूल्यमापन म्हणजे ----.
 अ) स्थाननिश्चिती मूल्यमापन ब) अकारिक मूल्यमापन
 क) निदनात्मक मूल्यमापन ड) अंतिम मूल्यमापन
- २) शिक्षक शिक्षणाचे स्वरूप ---- आहे.
 अ) सेवापूर्व ब) सेवांतर्गत
 क) दोन्ही अ आणि ब ड) वरीलपैकी नाही
- ३) एन.सी.टी.ई च्या ---- प्रादेशिक समित्या आहेत.
 अ) दोन ब) चार
 क) सहा ड) आठ
- ४) वादळी वारे व तणावाचा कालखंड म्हणजे ----.
 अ) अर्भकावस्था ब) बाल्यावस्था
 क) कुमारावस्था ड) प्रौढावस्था
- ५) विद्यापीठ अनुदान आयोग ---- मध्ये सुरू झाले.
 अ) १९५६ ब) १९५८
 क) १९५२ ड) १९५४
- ६) ---- शिक्षण विद्यार्थ्यांची उच्च शिक्षणाची आणि विश्वाच्या कार्याची तयारी करते.
 अ) पूर्व-प्राथमिक ब) प्राथमिक
 क) माध्यमिक ड) उच्च-माध्यमिक
- ७) खडू-फळा मोहिमेत ---- चा समावेश नाही.
 अ) खडू-फळा ब) नकाशे
 क) पाण्याची टाकी ड) तक्ते

- ८) बहुविध बुद्धिमत्ता सिद्धांत — यांनी सुचविला आहे.
अ) जेरोम ब्रूनर
ब) होवार्ड गार्डनर
क) जेम्स ट्रौब
ड) जॉर्ज मिलर
- ९) भारतातील शिक्षक शिक्षणाचे पदवी शिक्षणक्रम दोन वर्षांचे करण्याची शिफारस — या समितीने केली.
अ) डॉ. यशपाल
ब) न्या. वर्मा
क) डॉ. दवे
ड) डॉ. कोठारी
- १०) विषमायोजनाची — कारणे आहेत.
अ) चिडचिड
ब) व्यक्तित न्यूनगंड
क) शारीरिक लकबी
ड) वरील सर्व

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

୧୦

- अ) NUEPA ची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) बहु-बुद्धिमत्तेसाठी शिक्षण ही संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

୧୦

- अ) आंतरवासिता कार्यक्रमाची मूल्यमापन प्रक्रियेचे वर्णन करा.
ब) प्रमाणक संदर्भीय व निकष संदर्भीय मूल्यमापन स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

84

- अ) कुमारावस्था म्हणजे काय? माध्यमिक शिक्षणाची स्थिती सांगून कुमारावस्थेची अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- ब) सेवापूर्व शिक्षक शिक्षण म्हणजे काय? सेवापूर्व शिक्षक शिक्षणाच्या समस्या स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

१५

- अ) सेवापूर्व आणि सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षण कार्यक्रमाचे प्रकार थोडक्यात स्पष्ट करा.
ब) विषमयोजनाची व्याख्या लिहा? पर्यायी शाळेचा अर्थ सांगून माध्यमिक स्तरावरील पर्यायी शाळांच्या समस्या व कार्यनिती स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

20

- १) शैक्षणिक प्रक्षेपण ही संकल्पना
- २) पोर्टफोलीओ मूल्यमापन
- ३) सर्वसमावेशक मूल्यमापन प्रणाली
- ४) UGC ची भूमिका आणि कार्य
- ५) वंचित आणि अपंग मुलांच्या समस्या

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (Old) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Secondary School level status, issues and concerns (20504305)

Day & Date: Saturday, 17-05-2025
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) Evaluation done at the end of the year means _____.
 a) Placement evaluation b) Formative evaluation
 c) Diagnostic evaluation d) Summative evaluation
- 2) The nature of teacher education is _____.
 a) Pre-Service b) In —Service
 c) Both a) and b) d) None of the above
- 3) There are _____ regional committees of NCTE.
 a) two b) four
 c) six d) eight
- 4) A Period of storm and stress is called _____.
 a) Infancy b) Childhood
 c) Adolescence d) Adulthood
- 5) University Grant Commission is stand in _____.
 a) 1956 b) 1958
 c) 1952 d) 1954
- 6) _____ education prepares the students for higher education and also for world of work.
 a) Pre -primary b) Primary
 c) Secondary d) higher - secondary
- 7) In the operation black board _____ is not include.
 a) blackboard b) maps
 c) water tank d) charts
- 8) The theory of intelligence is proposed by _____.
 a) Jerome Bruner b) Howard Gardner
 c) James Taube d) George Miller
- 9) _____ committee was recommended two years degree course of teacher education.
 a) Dr. Yashpal b) Justice Varma
 c) Dr. Dave d) Dr. Kothari

- 10) There are _____ reasons for Maladjustment.
- a) Irritable
 - b) Inferiority Complex
 - c) physical nausea
 - d) above all

Q.2 Answer the following questions. 10

- a) Explain the role of NUEPA.
- b) Explain the concept of education for multiple intelligence.

Q.3 Answer the following questions. 10

- a) How will you evaluate school internship programme?
- b) Explain norm referenced and criterion reference evaluation.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) What is meant by adolescence children? State the status of secondary education and explain process of teaching learning of adolescence?
- b) What is meant by Pre-service teacher education? Explain problems of pre-service Teacher education in details.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) Explain in brief the types of pre-service and in-service teacher education programme.
- b) Write definition of maladjustment? State the meaning of Alternative Schooling and explain problems and strategies of alternative schooling at secondary stage?

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20

- 1) The concept of educational projection
- 2) Evaluation of Portfolio
- 3) Comprehensive evaluation system
- 4) Role and functions of UGC
- 5) Problems of disadvantaged and disabled children's

Seat No.	
----------	--

वार, दिनांक : सोमवार, १९-०५-२०२५
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

୧୦

- Page 1 of 5

- ७) महाराष्ट्राचे माध्यमिक शिक्षण मंडळ ——— शहारात आहे.
अ) नागपूर
क) दिल्ली
ब) मुंबई
ड) पुणे
- ८) आंतरक्रियात्मक तंत्रज्ञानाचे उदाहरण ———.
अ) दूरपरिषद
क) व्हीडीओ
ब) ऑडिओ
ड) वरील सर्व
- ९) सेवापूर्व शिक्षक प्रशिक्षणाचा ——— प्रकार नाही.
अ) बी.एड.
क) एम.एड.
ब) बी.पी.एड.
ड) यापैकी नाही
- १०) विद्यार्थ्यांच्या अडचणींचे मूल्यमापन ——— चाचणीचा वापर करून करतात.
अ) नैदानिक
क) अ व ब
ब) निकष
ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

20

- १) अभ्यासक्रमाचे तत्व स्पष्ट करा.
- २) साकारिक मूल्यमापन स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

୧୦

- १) माध्यमिक स्तरावर भाषा अभ्यासक्रमाचे महत्व स्पष्ट करा.
- २) एज्युसॅट ची माहिती स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

१५

- १) अभ्यासक्रमाची संकल्पना स्पष्ट करा आणि अभ्यासक्रमाचे घटक व महत्व स्पष्ट करा.
- २) शिक्षक शिक्षणाचे प्रकार लिहा आणि सेवापूर्व शिक्षक—शिक्षणातील घटकाचे मूल्यमापन आपण कसे कराल?

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

१५

- १) आधार प्रणालीची संकल्पना स्पष्ट करा आणि आधार प्रणालीचे प्रकार स्पष्ट करा.
- २) सेवांतर्गत शिक्षक-शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा आणि सेवांतर्गत शिक्षक-शिक्षणाच्या प्रकारांची चर्चा करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणतेही चार)

२०

- १) अध्ययन अनुभव.
- २) माध्यमिक स्तरावर विज्ञान अभ्यासक्रम.
- ३) ई-अध्ययन
- ४) एसबीएसई ची भूमिका
- ५) माध्यमिक स्तरावर गणित अभ्यासक्रम

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - III) (Old) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Secondary School level Curriculum, Pedagogy and Assessment
(20504306)

Day & Date: Monday, 19-05-2025
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the alternative.

10

- 1) Curriculum included _____.
 a) Goal
 b) Objective
 c) a & b
 d) none of these
- 2) Full Form of NCF _____.
 a) National Curriculum Framework
 b) National Center Framework
 c) National Council of Framework
 d) None of these
- 3) Write short note included _____ evaluation.
 a) Summative
 b) Formative
 c) both true
 d) None of these
- 4) Secondary Education was included _____ Subjects.
 a) language
 b) Mathematics & Science
 c) Social Sciences
 d) All above
- 5) Use of supporting system in secondary education is _____.
 a) Teleconferencing
 b) Board
 c) a & b
 d) None of these
- 6) E-learning means _____.
 a) Learning with electronic support system
 b) Economical learning
 c) a and b
 d) None of these
- 7) State board of secondary education in Maharashtra is placed at _____ city.
 a) Nagpur
 b) Mumbai
 c) Delhi
 d) Pune

- 8) Example of interactive technology _____.
 a) teleconferencing b) Audio
 c) Video d) All above
- 9) _____ is not type of Pre service teacher training.
 a) B.Ed. b) B.P.Ed.
 c) M.Ed. d) None of these
- 10) Teachers can evaluate students difficulties using _____ test.
 a) diagnostic b) criterion
 c) a & b d) None of these

Q.2 Answer the following questions. 10

- a) Explain the principles of Curriculum.
 b) Explain tool of Summative Evaluation.

Q.3 Answer the following questions. 10

- a) Explain the importance of language curriculum at secondary level.
 b) Explain the information about EDUSAT.

Q.4 Answer the following questions. (any one) 15

- a) Write the concept of Curriculum and explain the factors and importance of curriculum.
 b) Write the types of teacher education and how you evaluate components of pre-service teacher education.

Q.5 Answer the following questions. (any one) 15

- a) Write the concept of support system and explain types of support systems.
 b) Explain the concept of in-service and pre-service teacher education and discuss the types of in-service teacher education.

Q.6 Write short note. (any four) 20

- 1) Learning Experience.
- 2) Science curriculum at secondary level.
- 3) E-learning
- 4) Role of SBSE
- 5) Mathematics curriculum at secondary level.

Seat No.	
-----------------	--

एम.एड (सत्र - IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल - २०२५
Psychological Foundation of Education (MED0401)

कमाल गुणः ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१०

- १) मानसशास्त्रात प्रेरणेचे ——— हे उगमस्थान आहे.
अ) उद्दिष्टे
ब) गरज
क) महत्त्व
ड) वरील सर्व
- २) कार्ल रॉजर्स हे ——— मानसशास्त्रीय संप्रदायाशी आहे.
अ) मानवतावादी
ब) वेदीक
क) वर्तनवादी
ड) वरीलपैकी नाही
- ३) व्यक्तिभेद हे ——— वर अवलंबून आहे.
अ) अनुवंश
ब) परिस्थिती
क) अनुवंश व परिस्थिती
ड) वरीलपैकी नाही
- ४) सर्वाधिक उच्च स्तरीय समूह प्रकार हा ——— आहे.
अ) जमाव
ब) मंडळ
क) समाज
ड) वरील सर्व
- ५) मानसशास्त्राचे विविध संप्रदाय ——— या वर्षात विकसित झाले.
अ) १८६२ ते १८७६
ब) १८७२ ते १८८६
क) १९०२ ते १९१६
ड) १८९८ ते १९१२
- ६) अपवादात्मक मुले हे ——— यांना म्हणतात.
अ) कुशाग्र मुले
ब) सावकाश अध्ययन करणारे
क) अक्षम मुले
ड) वरील सर्व
- ७) जीन पियाजे यांनी बोधात्मक विकासाच्या ——— पायऱ्या सुचविल्या आहेत.
अ) एक
ब) चार
क) दोन
ड) तीन

- ८) वैदिक काळामध्ये शिक्षण ——— पद्धत मधून दिले जात असे.
अ) मकतबस ब) पब्लिक स्कूल
क) गुरुकुल ड) मदरसा
- ९) वर्ग आंतरक्रिया ———
अ) फ्लांडर्स ब) आमो. बी. लोक
क) हल्ल ड) असुबेल
- १०) अभिसंधान ही संकल्पना ——— मानसशास्त्रीय संप्रदायाने मांडली.
अ) मानवतावादी ब) वैदिक
क) वर्तनवादी ड) वरीलपैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

20

- अ) वैदिक संप्रदाय संक्षिप्तपणे स्पष्ट करा.
ब) मानसशास्त्राचा ऐतिहासिक दृष्टीकोन कोणत्याही एका संप्रदायाशी निगडीत सांगा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

20

- अ) शैक्षणिक उपक्रमाची माहिती व्यक्तीभेदाशी निगडीत विषद करा.
ब) प्रेरणेचे भावनिक घटक कोणते?

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

24

- अ) प्रश्नावली तंत्राचे सविस्तर वर्णन करा.
ब) मानसशास्त्रीय संप्रदाय म्हणजे काय? मानवतावादी मानसशास्त्रीय संप्रदाय स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

24

- अ) प्रेरणा म्हणजे काय? आणि त्याचे महत्त्व लिहा.
ब) प्रतिभावान बालक आणि अक्षम बालक यातील फरक स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

20

- अ) गॅस्टॉलट सिद्धांत
ब) वर्गातील नैतिकता
क) वर्ग अनुदेशन
ड) समूह अभ्यासाची वेगवेगळी तंत्रे
इ) समूह संकल्पना

Set

P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Psychological Foundation of Education (MED0401)

Day & Date: Saturday, 03-May-2025
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1)** In Psychology _____ is the origin of Motivation.
a) objective b) need
c) importance d) all above
- 2)** Carl Rogers was state _____ school of Psychology.
a) Humanistic b) Vedic
c) Behaviouristic d) None of the above
- 3)** Individual differences depend on _____.
a) Heredity b) Environment
c) Heredity and Environment d) None of above
- 4)** The most higher level type of group is a _____.
a) Crowd b) Club
c) Society d) All above
- 5)** The different schools of Psychology are developed in the year _____.
a) 1862 to 1876 b) 1872 to 1886
c) 1902 to 1916 d) 1890 to 1912
- 6)** _____ is called Exceptional children.
a) gifted child b) slow learner
c) disabled child d) All above
- 7)** Jean Piaget suggested _____ stages of cognitive development.
a) one b) four
c) two d) three
- 8)** During the Vedic period, education was given in the _____.
a) Maktabas b) public school
c) gurukul d) Madrasa
- 9)** Classroom Interaction _____
a) Flanders b) Amo - block
c) Hall d) Asubel

- 10)** The concept of conditioning stated by _____ school of psychology.
- a) Humanistic
 - b) Vedic
 - c) Behaviourism
 - d) None of the above

Q.2 Answer the following questions. 10

- a) Describe in short of Vedic school.
- b) State the Historical view of Psychology.

Q.3 Answer the following questions. 10

- a) Explain the educational programmes.
- b) Which emotional factor of motivation.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) Describe the questionnaires techniques in details.
- b) What is meant by school of Psychology. Explain Humanistic school of psychology.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) What do you mean by motivation? Write its importance.
- b) Explain difference between Gifted Children & Disabled Children.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20

- a) Gestalt theory
- b) Classroom ethics
- c) The classroom instruction
- d) State the different techniques to study group
- e) The concept of group

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

एम.एड. (सत्र – IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Educational Planning (MED0405)

वार, दिनांक : मंगळवार, ०६-०५-२०२५
 वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

कमाल गुण: ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

- १) शैक्षणिक नियोजन म्हणजे ---- होय.
 - अ) शिक्षणाची ध्येये आणि उद्दिष्टे निश्चित करण्याची प्रक्रिया
 - ब) शिक्षकांसाठी पाठ नियोजन तयार करण्याची प्रक्रिया
 - क) शिक्षणाच्या परिणामकारकतेचे मूल्यांकन करण्याची प्रक्रिया
 - ड) वरीलपैकी नाही
- २) शेवटच्या पंचवार्षिक योजनेचा कालावधी ---- होता.

अ) १९८५-१९९०	ब) २०१२-२०१७
क) २००२-२००७	ड) २००७-२०१२
- ३) प्रशासकीय नियोजन हा ---- नियोजनाचा प्रकार आहे.

अ) शैक्षणिक	ब) संस्थानिहाय
क) कार्यनीती	ड) कार्यात्मक
- ४) नियोजनाच्या प्रक्रियेत ---- चा समावेश असतो.
 - अ) उद्दीष्ट निश्चिती
 - ब) लक्ष गट
 - क) भविष्यकालीन कृतीचा आराखडा
 - ड) 'अ' व 'क' दोन्ही
- ५) नियोजनाचे मूलभूत तत्व ---- हे नाही.
 - अ) साधन सामग्रीचे प्रमाणशीर वाटप
 - ब) मनुष्यबळचा योग्य वापर
 - क) समान आर्थिक वाटप
 - ड) गरजांची पूर्तता

- ६) १९९१ मध्ये स्वीकारलेल्या उदार व मुक्त धोरणाचे प्रतिबिंब ---- व्यापक पंचवार्षिक योजनेत दिसते.

अ) सात	ब) आठ
क) नऊ	ड) दहा

७) नियोजन ही एक ---- प्रक्रिया आहे.

अ) बौद्धिक	ब) भावनात्मक
क) क्रियात्मक	ड) वरील सर्व

८) SCERT चे मुख्य ---- हे असतात.

अ) शिक्षण राज्यमंत्री	ब) संचालक
क) उपसंचालक	ड) शिक्षण उपमंत्री

९) व्यवस्थापन आणि प्रशिक्षणावर लक्ष केंद्रित करून शिक्षणाला पाठिंबा देण्यात ---- महत्वाची भूमिका बजावते.

अ) NUEPA	ब) DIET
क) SIEMAT	ड) UGC

१०) संस्थानिहाय नियोजन हे ---- नसते.

अ) ध्येयभिमुख	ब) गरजाधिष्ठीत
क) भविष्याभिमुख	ड) व्यापक

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) शैक्षणिक नियोजन म्हणजे काय? शैक्षणिक नियोजनाचे महत्व स्पष्ट करा. 0५
- ब) शैक्षणिक नियोजनाची मार्गदर्शक तत्वे स्पष्ट करा. 0५

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

अ) डाडडऑडी संसुथलतुड रऑनल आणल कलरुड सुडऑ कलरुड.	०ॡ
ड) डऑवलरुडलक डुऑनलऑल शलकुणलवलरुल डुरडलव सुडऑ कलरुड.	०ॡ

प्र.४ खालील प्रश्नाचे थोडक्यात उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

- अ) शैक्षणिक नियोजनाची संकल्पना सांगून शैक्षणिक नियोजनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- ब) शैक्षणिक नियोजनाच्या विविध दृष्टीकोनाची चर्चा करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे थोडक्यात उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

- अ) केंद्र आणि राज्य स्तरावरून कोणते आग्रक्रम द्यावे ते सांगून जिल्हा स्तरावरील नियोजनाची चर्चा करा.
- ब) पंचवार्षिक योजनाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी सांगून शिक्षणाच्या विशेष संदर्भाने पंचवार्षिक योजनाची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

२०

- १) शैक्षणिक नियोजनाचे स्वरूप
- २) नियोजनाची तंत्रे
- ३) सूक्ष्म आणि स्थूल नियोजनाची संकल्पना
- ४) पंचवार्षिक योजनेचे फायदे व मर्यादा
- ५) शैक्षणिक नियोजनाची गरज

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Educational Planning (MED0405)

Day & Date: Tuesday, 06-05-2025
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternatives from the options. 10

- 1) _____ is educational planning.
 - a) A process of determining the goals & objectives of education
 - b) A process of creating lesson plan for teachers
 - c) A process of evaluating the effectiveness of education
 - d) None of the above

- 2) _____ is the period of last five year plan.

a) 1985-1990	b) 2012-2017
c) 2002-2007	d) 2007-2012

- 3) Administrative planning is the type of _____ planning.

a) Educational	b) Institutional
c) Strategic	d) Operational

- 4) The process of planning includes _____.

a) Determination of objectives	b) Target group
c) Online of future activity	d) 'A' & 'C' both

- 5) _____ is not a basic principle of planning.
 - a) Proportional allocation of tool materials
 - b) Proper utilization of manpower
 - c) Equal financial allocation
 - d) Fulfillment of needs

- 6) The liberal and open policy adopted in 1991 is reflected in the _____th Five Year Plan.

a) Seven	b) Eight
c) Nine	d) Ten

- 7) Planning is a _____ process.

a) Intellectual	b) Emotional
c) Psychomotor	d) All of the above

- 8) Main/chief of SCERT is _____.
 a) Minister of State of Education
 b) Director
 c) Deputy Director
 d) Deputy Minister of Education
- 9) _____ plays a key role in supporting education by focusing on management and training.
 a) NUEPA
 b) DIET
 c) SIEMAT
 d) UGC
- 10) Institutional planning is not a _____.
 a) Goal oriented
 b) Need oriented
 c) Future oriented
 d) Comprehensive

Q.2 Short Answer Type Questions.

- a) What is Educational Planning? Explain the importance of Educational Planning. **05**
- b) Explain the guiding principle of Educational Planning. **05**

Q.3 Short Answer Type Questions.

- a) Write the institutional structure and functions of DIETs. **05**
- b) Explain the impact of five year plans in education. **05**

Q.4 Answer the following questions. (Any One)

15

- a) Write the concept of Educational Planning and Explain the types of Educational Planning.
- b) Discuss the various approaches of Educational Planning.

Q.5 Answer the following questions (Any One)

15

- a) Write the priorities to be given at central and state levels and Discuss the district level Planning in details.
- b) Write the historical background of five year plans and Explain the main features of five year plans with special reference to education.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four)

20

- 1) Nature of Educational Planning
- 2) Techniques of planning
- 3) Concept of macro and micro planning
- 4) Five year plans merits and demerits
- 5) Need of Educational Planning

Seat No.	
-----------------	--

वार, दिनांक : मंगळवार, ०६-०५-२०२५
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

୧୦

- Page 1 of 5

- ७) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा २००० ——— द्वारे तयार करण्यात आला.
 अ) UNESCO ब) NCTE
 क) UGC ड) NCERT
- ८) महाराष्ट्र राज्याचा पर्यावरण शिक्षण अभ्यासक्रम ——— शिक्षणावर भर देतो.
 अ) पुस्तक आधारित ब) अनुभवात्मक
 क) सैद्धांतिक ड) प्रादेशिक
- ९) संवर्धनाची एक प्रमुख गरज म्हणजे पुढील पिढ्यांसाठी ——— राखून ठेवणे होय.
 अ) संपत्ती ब) जैवविविधता
 क) इमारती ड) लोकसंख्या
- १०) सायलेंट व्हॅली चळवळीचा उद्देश ——— जैवविविधतेचे संरक्षण करणे हा होता.
 अ) वन ब) वाळवंटी
 क) सागरी ड) नागरी

- प्र.२ लघुत्तरी प्रश्न. १०
 अ) शाश्वत विकासातील पर्यावरण शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.
 ब) पर्यावरण संवर्धनातील पर्यावरण चळवळीची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.३ लघुत्तरी प्रश्न. १०
 अ) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा २००० मधील पर्यावरण शिक्षणाचे स्थान स्पष्ट करा.
 ब) शाश्वत विकासासाठीचे नवोपक्रम स्पष्ट करा.
- प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५
 अ) पर्यावरण प्रभाव मूल्यांकनाचा अर्थ सांगा. शाश्वत विकासातील पर्यावरण प्रभाव मूल्यांकनाच्या पायऱ्या व महत्व स्पष्ट करा.
 ब) शाश्वत विकासासाठीची आंतरराष्ट्रीय बांधीलकी सांगा. शाश्वत विकासासंदर्भातील आंतरराष्ट्रीय परिषदा व उपक्रम स्पष्ट करा.
- प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५
 अ) पर्यावरण शिक्षणाचा अर्थ सांगा. पर्यावरण शिक्षणाची गरज व व्याप्ती स्पष्ट करा.
 ब) नैसर्गिक संसाधन संवर्धनाची संकल्पना सांगा. नैसर्गिक संसाधनाचे महत्व आणि संवर्धनाचे मार्ग स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

२०

- १) पर्यावरण संरक्षण कायदा (१९८६)
- २) शाश्वत विकासासाठीच्या कार्यनीती
- ३) नैसर्गिक संसाधनांच्या संवर्धनातील शिक्षणाची भूमिका
- ४) शालेय शिक्षकांसाठी पर्यावरण शिक्षणाची गरज
- ५) ब्रुटलॅंड कमिशन

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Sustainable Development (MED0408)

Day & Date: Tuesday, 06-05-2025
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative from the options.

10

- 1) 'Sustainable development' means development that meets the needs of the present without compromising the ability of _____.
 - a) Rich people
 - b) Nature
 - c) Farmers
 - d) Future generations
- 2) Strategies for sustainable development is the use of _____ resources.
 - a) Exhaustible
 - b) Polluting
 - c) Renewable
 - d) Non- recyclable
- 3) The principle of Environmental Impact Assessment (EIA) is to involve the _____ in decision -making.
 - a) Politicians
 - b) Teachers
 - c) Public
 - d) Scientists
- 4) The concept of 'sustainable development' was popularized by the _____ commission.
 - a) Brutland
 - b) Rio
 - c) Kyoto
 - d) Johannesburg
- 5) Innovations for sustainable development include _____ technologies.
 - a) Nuclear
 - b) Renewable Energy
 - c) Diesel-based
 - d) Plastic
- 6) One of the key needs of environmental education is to promote _____ development.
 - a) Cultural
 - b) Intellectual
 - c) Sustainable
 - d) Physical
- 7) The National Curriculum Framework (NCF) 2000 was developed by _____.
 - a) UNESCO
 - b) NCTE
 - c) UGC
 - d) NCERT

- 8) The Maharashtra State Curriculum for environmental education focuses on _____ education.
a) Book-based	b) Experiential
c) Theoretical	d) Regional
- 9) One major need for conservation is to maintain _____ for future generations.
a) Wealth	b) Biodiversity
c) Buildings	d) Population
- 10) The silent valley movement was aimed at protecting _____ biodiversity.
a) Forest	b) Desert
c) Marine	d) Urban

Q.2 Write Short Answers. 10

- a) Explain the role of Environmental Education in sustainable development.
- b) Explain the role of Environmental movements in Environmental conservation.

Q.3 Write Short Answers. 10

- a) Explain the place of Environmental Education in National Curriculum Framework (2000).
- b) Explain the innovations for sustainable development.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) State the meaning of Environmental Impact Assessment (EIA). Explain the steps and importance of EIA in Sustainable Development.
- b) State the International commitments to sustainable development. Explain the international conferences and programs across the globe for sustainable development.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) State the meaning of Environmental Education. Explain the need and Scope of Environmental Education.
- b) State the concept of Conservation of Natural resources. Explain the importance and ways of conservation of Natural Resources.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20

- 1) Environmental Protection Act (1986)
- 2) Strategies for sustainable development
- 3) Role of Education in Conservation of Natural resources
- 4) Need of Environmental Education for School Teachers
- 5) Brundtland commission

Seat No.	
-------------	--

Set	P
-----	---

एम.एड. (सत्र – IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Educational Management (MED0406)

वार, दिनांक : गुरुवार, ०८-०५-२०२५
 वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

कमाल गुण: ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

- १) शैक्षणिक संस्थांमध्ये संघटनात्मक संरचनेचा प्राथमिक उद्दिष्ट ---- आहे.
 - अ) विभागांमध्ये स्पर्धा निर्माण करणे
 - ब) औपचारिक पोशाख नियम ठरवणे
 - क) स्टाफमधील संवाद मर्यादित करणे
 - ड) भूमिका, जबाबदाऱ्या आणि संबंध निश्चित करणे
- २) संघटनात्मक विकासात नेतृत्वाची प्राथमिक भूमिका ---- आहे.
 - अ) दृष्टिकोन आणि धोरणात्मक लक्ष्ये प्रेरित आणि मार्गदर्शन करणे
 - ब) कडक नियम आणि नियमांचे पालन करणे
 - क) प्रत्येक कार्याची तपासणी करणे
 - ड) बदल न करता स्थिती कायम ठेवणे
- ३) प्रभावी नेतृत्व, संघटनात्मक विकासासाठी ---- प्रकारे सहाय्यक ठरू शकते.
 - अ) कठीण संवाद आणि संघर्ष टाळून
 - ब) स्पष्ट दृष्टिकोन सेट करून आणि संस्थेला त्याच्या दिशेने मार्गदर्शित करून
 - क) फक्त वैयक्तिक उपलब्धींवर लक्ष केंद्रित करून
 - ड) निर्णय घेण्याच्या सर्व जबाबदाऱ्या सोपवणे
- ४) शाळेत कार्यप्रणाली व्यवस्थापन प्रणाली लागू करताना एक संभाव्य आव्हान ---- असू शकते.
 - अ) शिक्षकांच्या प्रेरणेत वाढ
 - ब) कर्मचाऱ्यांकडून बदलाला विरोध
 - क) कर्मचाऱ्यांमध्ये संवाद सुधारणा
 - ड) विद्यार्थी यशावर अधिक लक्ष

- ५) शिक्षकांची कार्यप्रणाली मूल्यांकनाचे प्राथमिक उद्दीष्ट ——— आहे.
 अ) वेतनवाढेसाठी आधार प्रदान करणे
 ब) स्टाफच्या पदोन्नती ठरवणे
 क) शिक्षण कार्यक्षमता मूल्यांकन आणि सुधारणा करणे
 ड) फक्त वर्गातील शिस्त निरीक्षण करणे.
- ६) शिक्षणातील संसाधन व्यवस्थापनातील एक आव्हान ——— आहे.
 अ) संसाधनांची अति उपलब्धता ब) शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचा अति वापर
 क) पात्र कर्मचाऱ्यांची विपुलता ड) योग्य वाटप आणि समतोल वितरण
- ७) शैक्षणिक तंत्रज्ञान, संसाधन व्यवस्थापनात ——— भूमिका बजावते.
 अ) संसाधन व्यवस्थापनाची जटिलता वाढवते
 ब) प्रभावी अध्यापन आणि अध्ययनासाठी आणि संसाधने प्रदान करते
 क) कोणत्याही भौतिक संसाधनांची आवश्यकता कमी करते
 ड) फक्त प्रशासनिक कार्यावर लक्ष केंद्रित करते
- ८) स्थानिक सरकारे शिक्षण संसाधन व्यवस्थापनासाठी सामान्यतः ——— प्रकारे सहाय्य करतात.
 अ) राष्ट्रीय शिक्षण सुधारणा धोरणे तयार करणे
 ब) स्थानिक शाळांच्या सुविधांची आणि पायाभूत सुविधांची देखरेख करणे
 क) राष्ट्रीय शिक्षण प्रमाणपत्र मानक निश्चित करणे
 ड) फेडरल विद्यार्थी कर्ज व्यवस्थापन
- ९) बैठकीपूर्वी अजेंडाची तयारी करण्याचे मुख्य उद्दिष्ट ——— आहे.
 अ) विषयांची रूपरेषा तयार करणे आणि चर्चेसाठी वेळ देणे
 ब) बैठकीतील आसन व्यवस्था ठरवणे
 क) पोशाखाचे नियम ठरवणे
 ड) विश्रांतीसाठी वेळ ठरवणे
- १०) तणाव व्यवस्थापनासाठी ——— तंत्रे प्रभावी आहे.
 अ) तणाव उत्पन्न करणाऱ्यांना दुर्लक्ष करणे आणि ते जातील अशी आशा ठेवणे
 ब) दीर्घश्वास घेणे किंवा ध्यान करणे यासारख्या विश्रांती तंत्रांचा सराव करणे
 क) तणाव विसरायला अधिक कार्यभार वाढवणे
 ड) विश्रांती घेणे टाळणे आणि सतत काम करणे

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- १) संघटनात्मक संरचनेचे प्रकार स्पष्ट करा. ०५
- २) शालेय कामगिरी (कार्यमान) व्यवस्थापनाचे घटक स्पष्ट करा. ०५

- प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.
- १) शिक्षणातील संसाधनाचे स्वरूप सांगा. ०५
 - २) सभा कौशल्याचे शिक्षकाच्या दृष्टीने महत्व स्पष्ट करा. ०५
- प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५
- १) संसाधन विकासामध्ये राज्य, केंद्र आणि स्थानिक सरकारची भूमिका स्पष्ट करा.
 - २) वेळेच्या व्यवस्थापनाचे नियोजन कसे कराल? ताणतणाव हाताळण्यासाठी व वेळ व्यवस्थापनासाठी प्रणाली कशी विकसित कराल?
- प्र.५ खालील प्रश्नांचे उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५
- १) शिक्षकांच्या कामगिरीच्या मूल्यांकनाचे घटक कोणते? सध्या शाळांमध्ये शिक्षकांच्या कामगिरीचे मूल्यांकनाची प्रणाली कशी आहे?
 - २) शाळा ही एक सामाजिक संस्था कशी आहे? संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापनाचे घटक स्पष्ट करा.
- प्र.६ टीपा लिहा. (कोणतेही चार) २०
- १) सादरीकरण कौशल्ये
 - २) संघ बांधणी
 - ३) संघटनात्मक संरचनेची मुलभूत संकल्पना
 - ४) शाळेच्या कामगिरीचे देखरेख
 - ५) शाळेतील मानवी आणि आर्थिक संसाधन व्यवस्थापन

Seat No.	
----------	--

Set P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Educational Management (MED0406)

Day & Date: Thursday, 08-05-2025
 Time: 09:00 PM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Select the correct alternative. 10

- 1) _____ is the primary purpose of an organizational structure in educational institutions.
 - a) To create competition among departments
 - b) To establish a formal dress code
 - c) To limit communication between staff
 - d) To define roles, responsibilities, and relationships

- 2) _____ is a primary role of leadership in organizational development.
 - a) To drive and inspire the vision and strategic goals
 - b) To enforce strict rules and regulations
 - c) To micromanage every task performed by employee
 - d) To maintain the status quo without change

- 3) Effective leadership can contribute to organizational development in _____ ways.
 - a) By avoiding difficult conversations and conflicts
 - b) By setting a clear vision and guiding the organization towards it
 - c) By focusing only on personal achievements
 - d) By delegating all decision-making responsibilities

- 4) _____ of the following is a challenge that might be faced when implementing a performance management system in schools.
 - a) Increased teacher motivation
 - b) Resistance to change from staff
 - c) Improved communication among staff
 - d) Enhanced focus on student achievement

- 5) _____ is the primary objective of performance appraisal for teachers.
 - a) To provide a basis for salary increases
 - b) To determine staff promotions
 - c) To assess and improve teaching effectiveness
 - d) To monitor classroom discipline only

- 6) One of the challenges in resource management in education is _____.
a) Excessive availability of resource
b) Overuse of educational technology
c) Abundance of qualified personnel
d) Proper allocation and equitable distribution
- 7) Educational technology plays a _____ role resource management.
a) They increase the complexity of resource management
b) Provides resources for effective teaching and learning
c) They reduce the need for any physical resources
d) They solely focus on administrative functions
- 8) Local governments typically support educational resource management by: _____.
a) Designing national education reform policies
b) Overseeing and maintaining local school facilities and infrastructure
c) Setting national teacher certification standards
d) Administering federal student loans
- 9) The main objective of preparing the agenda before the meeting is to _____.
a) To outline topics and allocate time for discussion
b) To allocate seating arrangements
c) To determine the dress code
d) To schedule breaks
- 10) _____ technique is effective for stress management.
a) Ignoring stressors and hoping they will go away
b) Practicing relaxation techniques such as deep breathing or meditation
c) Increasing workload to distract from stress
d) Avoiding breaks and working continuously

Q.2 Write short answers

- 1) Explain the Types of organizational Structure. **05**
2) Explain the components of performance management in school. **05**

Q.3 Write Short Notes

- 1) State the nature of resource in education. **05**
2) Explain the importance of meeting skills to the teacher. **05**

Q.4 Answer the following questions (Any One) **15**

- 1) Explain the role of State, Central and Local Governments in resource development.
2) How to plan time management? How do you develop a system for handling stress and time management?

Q.5 Answer the following questions (Any one)**15**

- 1) What are the components of performance appraisal teacher? What is the current teacher performance appraisal system in schools?
- 2) How is school as social organization? Explain the elements of Total Quality management.

Q.6 Write Short notes on (Any Four)**20**

- 1) Presentation Skill
- 2) Team Building
- 3) Basic Concept of Organizational Structure
- 4) Monitoring School Performance
- 5) Human and Financial Resource management in school

Set

P

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Disaster Management (MED0409)

कमाल गुणः ८०

वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

90

- १) भूकंप, पूर आणि चंद्रीवादळ हे ——— आपत्तीचे प्रकार आहेत.
अ) जैविक
ब) तांत्रिक
क) नैसर्गिक
ड) मानवनिर्मित
- २) राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण ——— या वर्षी स्थापन करण्यात आले.
अ) २००५
ब) २००१
क) २०१०
ड) १९९९
- ३) आपत्ती व्यवस्थापनात स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका ——— याचा समावेश करते.
अ) लष्करी कारवाई
ब) मदत व पुनर्वसन
क) सार्वजनिक इशारा
ड) यापैकी नाही
- ४) पर्यावरण आपत्ती ही अशी घटना आहे जी ——— आणि मानवी जीवनावर मोठी परिणाम करते.
अ) अर्थव्यवस्था
ब) इतिहास
क) राजकीय
ड) पर्यावरण
- ५) हवा प्रदुषणाचे मुख्य कारण ——— आहे.
अ) निर्वनीकरण
ब) वाहनांचे उत्सर्जन
क) पूर
ड) भूकंप
- ६) पर्यावरण व्यवस्थापनामध्ये नैसर्गिक संसाधनांचा ——— वापर केला जातो.
अ) अमर्याद
ब) यादृच्छिक
क) शाश्वत
ड) औद्योगिक

- ७) आपत्ती व्यवस्थापनातील प्रशिक्षण आणि क्षमता विकासासाठी ——— ही राष्ट्रीय संस्था आहे.
 अ) NIDM ब) NDRF
 क) NCERT ड) NABARD
- ८) पर्यावरण व्यवस्थापनाचे मुख्य उद्दिष्ट म्हणजे मानव आणि पर्यावरण यांच्यातील सुनिश्चित करणे होय.
 अ) अंतर ब) सुसंवाद
 क) संघर्ष ड) स्पर्धा
- ९) माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक स्तरावरील आपत्ती व्यवस्थापन प्रशिक्षणात ——— व प्रतिसाद तंत्रावर भर दिला जातो.
 अ) साक्षरता ब) चेतावणी चिन्हे
 क) बजेट तयार करणे ड) जगण्याची कौशल्ये
- १०) आपत्ती व्यवस्थापन जाणीव जागृती कार्यक्रम समुदायांमध्ये आपत्तीचा धोका ——— करण्यास मदत करतात.
 अ) कमी ब) दुर्लक्ष
 क) वाढविणे ड) प्रसार

प्र.२ लघुत्तरी प्रश्न १०

- अ) आपत्ती व्यवस्थापनातील राष्ट्रीय कार्यवाहिन्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
 ब) दुष्काळ आपत्तीची कारणे व व्यवस्थापन स्पष्ट करा.

प्र.३ लघुत्तरी प्रश्न १०

- अ) आपत्ती व्यवस्थापनासाठी इ-आशय स्पष्ट करा.
 ब) पर्यावरण व्यवस्थापनामध्ये शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५

- अ) आपत्ती व्यवस्थापनाची संकल्पना सांगा. आपत्तीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 किंवा
 ब) प्रदुषण एक मानवनिर्मित आपत्ती म्हणून संकल्पना सांगा. जल प्रदुषणाची कारणे, परिणाम व नियंत्रणासाठी उपाययोजना स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५

- अ) आपत्ती व्यवस्थापनासाठीच्या शासकिय संस्था व त्यांचे कार्ये सविस्तर स्पष्ट करा.
 ब) पर्यावरण व्यवस्थापनाचा अर्थ सांगा. पर्यावरण व्यवस्थापनातील प्रणाली दृष्टीकोन सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.६ टीपा लिहा. (कोणत्याही चार)

२०

- १) आपत्ती व्यवस्थापनासाठी जाणीव जागृती विकसन
- २) उर्जा संसाधनांचे व्यवस्थापन
- ३) घनकचरा व्यवस्थापन
- ४) आपत्ती व्यवस्थापन चक्र
- ५) चक्रिवादळे: कारणे आणि व्यवस्थापन

Seat No.	
-----------------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Disaster Management (MED0409)

Day & Date: Thursday, 08-05-2025
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Select the correct alternative.

10

- 1) 'Earthquake, flood and cyclone are types of _____ disaster.

a) Biological	b) Technological
c) Natural	d) Man Made
- 2) The National Disaster Management Authority (NDMA) was established in the year _____.

a) 2005	b) 2001
c) 2010	d) 1999
- 3) The role of NGO's in disaster management includes _____.

a) Military action	b) Relief and Rehabilitation
c) Public warning	d) None of these
- 4) An Environmental Disaster is an event that causes significant harm the _____ and human life.

a) Economy	b) History
c) Politics	d) Environment
- 5) The main cause of air pollution is _____.

a) Deforestation	b) Vehicle emissions
c) Floods	d) Earthquakes
- 6) Environmental Management involves the _____ use of natural resources.

a) Unlimited	b) Random
c) Sustainable	d) Industrial
- 7) _____ is the National Institute for training and capacity building in disaster management.

a) NIDM	b) NDRF
c) NCERT	d) NABARD
- 8) The main goal of Environmental Management is to ensure _____ between humans and the environment.

a) Distance	b) Harmony
c) Conflict	d) Competition

- 9) Disaster Management training at secondary and higher secondary levels focuses on _____ and responses.
- a) Literacy
 - b) Warning signs
 - c) Budget making
 - d) Survival skills
- 10) Disaster management awareness program helps in _____ disaster risk in communicate.
- a) Reducing
 - b) Ignoring
 - c) Increasing
 - d) Spreading

Q.2 Short Answer Type Question. 10

- a) Explain the role of National agencies in disaster management.
- b) Explain the cause and management of draught disaster.

Q.3 Short Answer Type Question. 10

- a) Explain the E- Content development for disaster management.
- b) Explain the role of Education in Environmental Management.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) State the concept of disaster management. Explain the various types of Disasters.

OR

- b) State the concept of pollution as a manmade disaster. Explain the causes, effects and measures for control of water pollution.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) Explain the Government Institutions and their functions for Disaster Management.
- b) State the meaning of Environmental Management. Explain the System approach to Environmental Management.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20

- 1) Awareness development for disaster management
- 2) Management of Energy Resources
- 3) Waste Management
- 4) Disaster Management Cycle
- 5) Cyclones: Causes and Management

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

एम.एड. (सत्र – IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Issues in Planning, Management and Financing of Education (MED0407)

वार, दिनांक : शनिवार, १०-०५-२०२५
 वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

कमाल गुण: ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

- १) नियोजनातील निवडक दृष्टिकोन म्हणजे.
 - अ) केवळ मुख्य प्राधान्य क्षेत्रांवर लक्ष केंद्रीत करणे.
 - ब) सर्व क्षेत्रांचा समान विकास करणे.
 - क) फक्त ग्रामीण विकास करणे.
 - ड) शिक्षण क्षेत्राकडे दुर्लक्ष करणे
- २) EMIS याचा पूर्ण अर्थ काय आहे?
 - अ) शिक्षण मोजमाप व एकत्रीकरण प्रणाली
 - ब) शैक्षणिक व्यवस्थापन माहिती प्रणाली
 - क) शाळांमध्ये प्राथमिक व्यवस्थापन
 - ड) शैक्षणिक निरीक्षण अंतर्गत प्रणाली
- ३) शाळेतील सकारात्मक संस्थात्मक संस्कृतीमुळे काय घडते?
 - अ) वादविवाद वाढतात
 - ब) चांगले शिकण्याचे वातावरण व संघभावना वाढते
 - क) विद्यार्थ्यांची प्रेरणा कमी होते.
 - ड) गळतीचे प्रमाण वाढते.
- ४) शाळांना मिळणाऱ्या अनुदाने व देणग्या यांचे उदाहरण आहे.
 - अ) नियमित उत्पन्न
 - ब) शिक्षणातील अतिरिक्त साधने
 - क) शिक्षकांची पदोन्नती
 - ड) वार्षिक अर्थसंकल्प

- ५) खालीलपैकी कोणते शैक्षणिक खर्चाचे उदाहरण आहे.
 अ) नवीन शाळेची इमारत बांधणे.
 ब) खेळाचे साहित्य खरेदी करणे
 क) शिक्षकांचे वेतन भरणे
 ड) वरील सर्व
- ६) पालक –शिक्षक संघटना (PTA) चा मुख्य उद्देश कोणता आहे.
 अ) नवीन शाळा बांधणे
 ब) पालक व शिक्षकांमध्ये संवाद वाढवणे
 क) मुख्याध्यापक बदलणे
 ड) परीक्षा घेणे
- ७) एकूण गुणवत्ता व्यवस्थापनाचा जनक कोण मानले जातात?
 अ) पीटर ड्रकर
 ब) डब्ल्यू एडवर्ड्स डेमिंग
 क) फिलिप कोटलर
 ड) हेन्री फेयोल
- ८) समूह गतीशीलता (Group Dynamics) म्हणजे.
 अ) गटाचा आर्थिक विकास
 ब) गटातील शक्तींचा अभ्यास
 क) गटाची भौतिक रचना
 ड) गटाचा आकार
- ९) शिक्षणातील अनुदान धोरणाचा मुख्य उद्देश कोणता आहे?
 अ) शिक्षणाचे खासगीकरण करणे
 ब) शैक्षणिक संस्थांना आर्थिक मदत देणे
 क) सरकारी शाळा बंद करणे
 ड) विद्यार्थ्यांची फी वाढवणे
- १०) राज्य शिक्षण अधिनियमांतर्गत मोफत व सक्तीच्या शिक्षणासाठी कोणत्या घटनात्मक कलमाचा आधार आहे?
 अ) कलम १४
 ब) कलम १९
 क) कलम २१ अ
 ड) कलम ३२

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) सार्वजनिक क्षेत्र आणि खासगी क्षेत्र याबद्दल समजावून सांगा. 0५
- ब) शाळा शिक्षणामध्ये शाळा मंडळांची भूमिका. 0५

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) शाळेचा सांस्कृतिक वातावरण निर्माण करण्यात मुख्याध्यापकाची भूमिका समजावून सांगा. 0५
- ब) शाळा शिक्षणात फी घेतल्याची गरज समजावून सांगा. 0५

- प्र.४ खालील प्रश्नाचे थोडक्यात उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५
- अ) विशेष मुलांसाठी, बुद्धीमान, मागास आणि अपंग मुलांसाठी शैक्षणिक नियोजन समजावून सांगा.
- ब) शाळा पातळीवरील एकूण गुणवत्ता व्यवस्थापन (TQM) आणि सार्वजनिक व खासगी शाळांमधील शिक्षण समजावून सांगा.
- प्र.५ खालील प्रश्नाचे थोडक्यात उत्तर लिहा. (कोणताही एक) १५
- अ) नेतृत्व, निर्णय घेणे, मानवी संबंध, संवाद आणि संघर्ष व तणाव—व्यवस्थापन या बाबतीत शाळेच्या मुख्याध्यापकाची भूमिका लिहा.
- ब) राज्य शासनाच्या अनुदान धोरणाची विशेषतः माध्यमिक शिक्षणाशी संबंधित माहिती द्या.
- प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार) २०
- १) सार्वजनिक क्षेत्र विरुद्ध खाजगी क्षेत्र
 - २) देखरेख आणि देखरेखीचे महत्त्व
 - ३) ताण—संघर्ष व्यवस्थापन
 - ४) निधी नियंत्रण
 - ५) पी.टी.ए

Seat No.	
-----------------	--

Set	P
------------	----------

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Issues in Planning, Management and Financing of Education (MED0407)

Day & Date: Saturday, 10-05-2025
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternatives from the options. 10

- 1) Selective approach in planning means:
 - a) Focusing on key priority sectors
 - b) Developing all sectors equally
 - c) Only rural development
 - d) Ignoring education sector
- 2) EMIS stands for:
 - a) Education Measurement and Integration System
 - b) Educational Management Information System
 - c) Elementary Management in Schools
 - d) Educational Monitoring Internal System
- 3) A positive organizational culture in a school leads to:
 - a) Increased conflicts
 - b) Better learning environment and teamwork
 - c) Decrease in student motivation
 - d) Higher dropout rates
- 4) Grants and donations received by schools are an example of:

a) Regular income	b) Additional educational resources
c) Teacher promotions	d) Annual budget
- 5) Which of the following is an example of educational expenditure?
 - a) Building a new school
 - b) Buying sports equipment
 - c) Paying teachers' salaries
 - d) All of the above
- 6) PTAs mainly aim to:
 - a) Build new schools
 - b) Enhance communication between parents and teachers
 - c) Replace school heads
 - d) Conduct examinations

- 7) Who is considered the father of Total Quality Management?
 - a) Peter Drucker
 - b) W. Edwards Deming
 - c) Philip Kotler
 - d) Henry Fayol
- 8) Group dynamics primarily refers to:
 - a) Financial growth of a group
 - b) Study of forces within a group
 - c) Physical structure of a group
 - d) Size of the group
- 9) What is the main objective of the Grant-in-aid policy in education?
 - a) To privatize education
 - b) To provide financial assistance to educational institutions
 - c) To close government schools
 - d) To increase student fees
- 10) Which constitutional article supports free and compulsory education under State Education Acts?
 - a) Article 14
 - b) Article 19
 - c) Article 21A
 - d) Article 32

Q.2 Write Short Answers.

a)	Explain about Public sector and private sector.	05
b)	Role of school Boards in School Education.	05

Q.3 Write Short Answers.

- a)** Explain the Role of School Principal in creating school culture. **05**
- b)** Explain the need of Tuition fees in School Education. **05**

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- a) Explain the Educational Planning for exceptional children, gifted, backward and handicapped children.
- b) Write Total quality Management (TQM) at school level and Education in public and private schools.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- a)** Write the Role of school Principal in leadership, decision making, human relations and communication and Conflict and stress-conflict management.
- b)** Explain Grant-in-aid policy of the state government with special reference to secondary Education.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) **20**

- 1) Public sector vs. Private sector
- 2) The importance of Monitoring and supervision
- 3) Stress-conflict management
- 4) Fund Controlling
- 5) PTA

Seat No.	
----------	--

एम.एड. (सत्र - IV) (नवीन) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल - २०२५

कमाल गुणः ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

୧୦

- Page 1 of 5

- ६) जोहान्सबर्ग परिषद — या वर्षी संपन्न झाली.
 अ) २००० ब) २००२
 क) २००५ ड) २०१०
- ७) मुलांमध्ये मूल्ये, दृष्टीकोन आणि — विकसित करण्यात कुटुंबाची महत्वाची भूमिका असते.
 अ) गुण ब) वर्तणुक नमुने
 क) परंपरा ड) स्पर्धा
- ८) आम्लपर्जन्य प्रामुख्याने — आणि नायट्रोजन ऑक्साईडच्या उत्सर्जनामुळे होतो.
 अ) सल्फर डायऑक्साईड ब) ऑक्सिजन
 क) हायड्रोजन ड) हेलियम
- ९) शैक्षणिक संस्था पर्यावरण समस्या सोडविण्यासाठी — चा वापर करू शकतात.
 अ) शिक्षा ब) व्याख्याने
 क) जाणीव जागृती उपक्रम ड) परीक्षा
- १०) ओझोन थर पातळ होण्याचे कारण — सारखी रसायने होय.
 अ) ऑक्सिजन ब) कार्बन डायऑक्साईड
 क) नायट्रोजन ऑक्साईड ड) क्लोरोफ्लोरो कार्बन

- प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
 अ) पर्यावरण आरोग्याचा अर्थ व महत्त्व विशद करा.
 ब) पर्यावरण शिक्षणातील अशासकीय संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०
 अ) पर्यावरण शिक्षणासाठीच्या प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे मुख्य घटक स्पष्ट करा.
 ब) पर्यावरणीय समस्येसंदर्भात शिक्षकांची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५
 अ) पर्यावरणाचा अर्थ सांगा. पर्यावरणाचे विविध प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.
 ब) पर्यावरण शिक्षणाच्या अध्ययन अध्यापन कार्यनीती सविस्तर स्पष्ट करा.
- प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५
 अ) पर्यावरण शिक्षणातील केंद्र आणि राज्य शासनाची भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा.
 ब) विविध पर्यावरणीय समस्या सांगा. वातावरणीय बदल आणि जागतिक तापमान वाढ या पर्यावरणीय समस्या सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

२०

- अ) संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रम (UNEP)
- ब) पर्यावरण शिक्षणातील प्रासंगिक तंत्र
- क) पर्यावरणीय समस्येसंदर्भात शैक्षणिक संस्थांची भूमिका
- ड) योग्य वृत्ती निर्माण करण्यातील कुटुंबाची भूमिका
- इ) सद्य पर्यावरणीय समस्यांसाठी उपाययोजना

Set

P

M.Ed. (Semester - IV) (New) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Pedagogy and Current Issues in Environment (MED0410)

Day & Date: Saturday, 10-May-2025
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the alternative. **10**

- 1) Environmental health is related to the impact of the environment on ____.
a) Politics
b) Human Health
c) Technology
d) Religion
- 2) The _____ conference of 1972 was the first major international meeting on environmental protection.
a) Rio
b) Johannesburg
c) Stockholm
d) Kyoto
- 3) Group Discussion helps to students develop _____ skill in environmental education.
a) Communication
b) Artistic
c) Memorization
d) Physical
- 4) Self - reporting techniques include interview, questionnaire and _____.
a) Poster
b) Attitude scale
c) Speech
d) Chart
- 5) The main aim of teacher training in Environmental Education is to prepare teacher who can _____.
a) Focus on exam only
b) Ignore the environment
c) Teach another subject
d) Promote environmental awareness
- 6) The Johannesburg conference was held in the year _____.
a) 2000
b) 2002
c) 2005
d) 2010
- 7) Family plays key role in developing values, attitude and _____ in children.
a) Marks
b) Behavior patterns
c) Tradition
d) Competition

- 8) Acid rain is mainly caused by emissions of _____ and nitrogen oxides.
 a) Sulphur dioxide b) Oxygen
 c) Hydrogen d) Helium
- 9) Educational Institution can help tackle environmental issues through _____.
 a) Punishments b) Lectures
 c) Awareness Programs d) Examinations
- 10) The thinning of the ozone layer is caused by _____ chemical.
 a) Oxygen b) CO₂
 c) N₂O d) CFCs

Q.2 Answer the following questions. 10

- A) State the meaning and importance of Environmental Health.
 B) Explain the role of NGO's in Environmental Education.

Q.3 Answer the following questions. 10

- A) Explain the major components of the training program for Environmental Education.
 B) Explain the role of Teachers about Environmental Issues.

Q.4 Answer the following questions. (any One) 15

- A) State the meaning of Environmental. Explain the various types of Environment.
 B) Explain the Teaching - Learning Strategies for Environmental Education.

Q.5 Answer the following questions (any One) 15

- A) Explain the role of Central and State Government in Environmental Education.
 B) State the various Environmental Issues. Explain the climate change and global warming of Environmental Issues.

Q.6 Write short note. (any Four) 20

- A) United Nations Environment Program (UNEP)
 B) Projective Techniques in Environmental Education.
 C) Role of Educational Institutions about Environmental Issues.
 D) Role of family in developing proper attitudes.
 E) Solutions of current Environmental issues.

Set	P
1	1
2	1
3	1
4	1
5	1
6	1
7	1
8	1
9	1
10	1
11	1
12	1
13	1
14	1
15	1
16	1
17	1
18	1
19	1
20	1
21	1
22	1
23	1
24	1
25	1
26	1
27	1
28	1
29	1
30	1
31	1
32	1
33	1
34	1
35	1
36	1
37	1
38	1
39	1
40	1
41	1
42	1
43	1
44	1
45	1
46	1
47	1
48	1
49	1
50	1
51	1
52	1
53	1
54	1
55	1
56	1
57	1
58	1
59	1
60	1
61	1
62	1
63	1
64	1
65	1
66	1
67	1
68	1
69	1
70	1
71	1
72	1
73	1
74	1
75	1
76	1
77	1
78	1
79	1
80	1
81	1
82	1
83	1
84	1
85	1
86	1
87	1
88	1
89	1
90	1
91	1
92	1
93	1
94	1
95	1
96	1
97	1
98	1
99	1
100	1

एम.एड. (सत्र - IV) (नवीन/जुना) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल - २०२५
Psychological Foundation of Education (20504401)

वार, दिनांक : शनिवार, ०३-०५-२०२५
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

कमाल गुणः ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

୨୦

- १) प्रेरणाची उपपत्ती ——— यांनी मांडली.
अ) पावलोव ब) ब्रूनर
क) मॉस्लो ड) स्किनर
- २) मानसशास्त्रीय समष्टिवादी संप्रदाय हा ——— यांनी मांडला.
अ) वॉटसन ब) कोहलर
क) स्किनर ड) थॉर्नडाइक
- ३) वर्तनवादी संप्रदायाचे ——— जनक आहेत.
अ) वॉटसन ब) पियाजे
क) वायगोत्स्की ड) फ्रॉइड
- ४) पहिल्या वैदिक संप्रदायाची स्थापना ——— येथे झाली.
अ) कानपूर ब) पाटना
क) लाहोर ड) काशी
- ५) कार्ल राजर्स ——— मतांशी संबंधित होते.
अ) मानवतावाद ब) वैदिक
क) वर्तनवादी ड) बोधात्मक
- ६) स्टर्न व टर्मन यांच्या मते, मंद विद्यार्थ्यांचे बुद्ध्यांक ——— या दरम्यान असते.
अ) ५० व ६० ब) ६० व ७०
क) ७० व ८० ड) ८० व ९०
- ७) समूह प्रक्रियेची ——— ही पायरी नाही.
अ) व्यवस्थापन ब) आंतरक्रिया
क) ध्येय ड) संयुक्त प्रेरणा

- ८) खालीलपैकी ——— अस्थिर समूह आहे.
अ) समुदाय ब) मंडळ
क) समाज ड) कुटुंब
- ९) खालील ——— ही समूह विकासाची अवस्था आहे.
अ) निर्मिती / आकार ब) वादळी
क) तयारी ड) वरील सर्व
- १०) व्यक्ती भेदामध्ये ——— या घटकाची भूमिका महत्वाची असते.
अ) अनुवंश ब) मन
क) बुद्धी ड) कल्पना

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०

- १) मॅस्लोची प्रेरणेची उपपत्ती स्पष्ट करा.
- २) मानवतावादी संप्रदायानुसार शिक्षकांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०

- १) व्यक्ती भेदाची संकल्पना व महत्व स्पष्ट करा.
- २) समूहाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५

- १) मानसशास्त्रातील वर्तनवादी सांप्रदायातील शिक्षक व विद्यार्थी यांच्या बदलत्या भूमिका स्पष्ट करा.
- २) अध्ययन व अनुदेशन संदर्भात प्रेरणेच्या उपपत्तीचे निष्कर्ष स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५

- १) अपवादात्मक मुलांची वैशिष्ट्ये व उपाय लिहा.
- २) समूह गतीची संकल्पना स्पष्ट करा. तुम्ही समूह गतीशीलतेच्या विविध तंत्रांचा वापर कसा कराल. ते स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) ३०

- १) वर्ग अनुदेशन
- २) गेस्टॉल संप्रदाय
- ३) वर्ग एक समूह
- ४) संकलित नोंद पत्र म्हणजे काय?
- ५) मानसशास्त्रीय मानवतावादी संप्रदाय स्पष्ट करा.

Set

P

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Psychological Foundation of Education (20504401)

Day & Date: Saturday, 03-May-2025
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1)** _____ was stated the theory of motivation.
a) Pavlov b) Bruner
c) Moslow d) Skinner
- 2)** Gestalt school of psychology propagated by _____.
a) Watson b) Kohler
c) Skinner d) Thorndike
- 3)** _____ is a founder of Behaviourist School.
a) Watson b) Piaget
c) Vygotsky d) Freud
- 4)** The first Vedic school was established in _____.
a) Kanpur b) Patna
c) Lahore d) Kashi
- 5)** Karl Rogers favours the _____.
a) Humanism b) Vedic
c) Behaviourism d) Cognition
- 6)** I.Q. of slow learner is in between _____ according to Stern & Terman.
a) 50 & 60 b) 60 & 70
c) 70 & 80 d) 80 & 90
- 7)** _____ is a not step of Group process.
a) Management b) Interaction
c) Aims d) Affiliated motivation
- 8)** _____ is a most unstable group.
a) Mob b) Club
c) Community d) Family
- 9)** Following _____ is a stage of Group development.
a) Forming b) Storming
c) Performance d) All above

10) _____ factor plays important role in Individual difference.

a) Heredity	b) Mind
c) Intelligence	d) Idea

Q.2 Answer the following questions. 10

- A)** Explain Maslow's theory of motivation.
B) Explain the teacher's role according to humanistic school.

Q.3 Answer the following questions. 10

- 1)** Explain the concept and importance of Individual differences.
2) Explain the types of groups with illustration.

Q.4 Answer the following questions. (Any One) 15

- 1)** Explain the changing role of teacher and student with respect to behaviouristic school.
2) Explain the Implications of theories of motivation in the context of learning and instruction.

Q.5 Answer the following questions. (Any One) 15

- 1)** Write the characteristics & remedies of Exceptional Children's.
2) Explain the concept of group dynamics. How will you use different techniques to study group dynamics?

Q.6 Write short notes. (Any Four) 20

- 1)** Classroom instruction
2) Gestalt school
3) Class room as a group
4) What is meant by cumulative records?
5) Explain humanistic school of psychology.

Seat No.	
----------	--

Set P

एम.एड. (सत्र - IV) (नवीन/जुना) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल — २०२५
Educational Planning (20504405)

वार, दिनांक : मंगळवार ०६-०५-२०२५
वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

कमाल गुण: ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

- १) बहुस्तरीय नियोजनाची गरज — यांनी मांडली.
 अ) वेणुगोपाल धूत ब) वेणुगोपाल रेड्डी
 क) वेणुगोपाल राव ड) एन. वेणुगोपाल
- २) प्रथम पंचवार्षिक योजनेचा कालावधी — होता.
 अ) १९५६-१९६१ ब) १९६१-१९६६
 क) १९५१-१९५६ ड) १९४७-१९५१
- ३) प्रशासकीय नियोजन हा — नियोजनाचा प्रकार आहे.
 अ) शैक्षणिक ब) संस्थानिहाय
 क) कार्यनीती ड) कार्यात्मक
- ४) नियोजनाच्या प्रक्रियेत — चा समावेश असतो.
 अ) उद्दीष्ट निश्चिती
 ब) लक्ष गट
 क) भविष्यकालीन कृतीचा आराखडा
 ड) 'अ' व 'क' दोन्ही
- ५) नियोजनाचे मूलभूत तत्व — हे नाही.
 अ) साधन सामग्रीचे प्रमाणशीर वाटप
 ब) मनुष्यबळचा योग्य वापर
 क) समान आर्थिक वाटप
 ड) गरजांची पूर्तता
- ६) १९९१ मध्ये स्वीकारलेल्या उदार व मुक्त धोरणाचे प्रतिबिंब — व्या
 पंचवार्षिक योजनेत दिसते.
 अ) सात ब) आठ
 क) नऊ ड) दहा

- ७) नियोजन ही एक ——— प्रक्रिया आहे.
अ) बौद्धिक
ब) भावनात्मक
क) क्रियात्मक
ड) वरील सर्व
- ८) SCERT चे मुख्य ——— हे असतात.
अ) शिक्षण राज्यमंत्री
ब) संचालक
क) उपसंचालक
ड) शिक्षण उपमंत्री
- ९) भारत सरकारच्या शेवटच्या पंचवार्षिक योजनेचा कालावधी ——— असा होता.
अ) २०१९-२०२४
ब) २००७-२०१२
क) २०१२-२०१७
ड) २०१७-२०२२
- १०) संस्थानिहाय नियोजन हे ——— नसते.
अ) ध्येयभिमुख
ब) गरजाधिष्ठीत
क) व्यापक
ड) भविष्याभिमुख

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

१) पंचवार्षिक योजनाची सुरुवात आणि ऐतिहासिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.	०५
२) एन. यू. ई. पी. ए. ची रचना व कार्ये स्पष्ट करा.	०५

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

१) नियोजन म्हणजे काय? नियोजनाच्या पद्धती स्पष्ट करा.	०५
२) शैक्षणिक नियोजनाची संकल्पना आणि स्वरूप स्पष्ट करा.	०५

प्र.४ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

- १) पंचवार्षिक योजना म्हणजे काय? शिक्षणाच्या विशेष संदर्भाने पंचवार्षिक योजनांची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- २) सूक्ष्म आणि स्थूल नियोजनाची संकल्पना सांगून नियोजनाचे विविध दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

- १) शैक्षणिक नियोजन म्हणजे काय? शैक्षणिक नियोजनाच्या विविध दृष्टीकोनाची चर्चा करा.
- २) शैक्षणिक नियोजनाची गरज लिहा आणि शैक्षणिक नियोजनाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा. (कोणतेही चार)**२०**

- १) शैक्षणिक नियोजनाचे महत्त्व.
- २) शैक्षणिक नियोजनाची मार्गदर्शक तत्वे.
- ३) एस. सी. ई. आर. टी. ची कार्ये.
- ४) संस्थात्मक नियोजन.
- ५) जिल्हास्तरीय नियोजन.

Seat No.	
----------	--

Set **P**

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Educational Planning (20504405)

Day & Date: Tuesday, 06-May-2025
 Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
 2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Multiple Choice Questions**10**

- 1) _____ was stated the need of multi level planning.
 - a) Venugopal Dhoot
 - b) Venugopal Reddi
 - c) Venugopal Rao
 - d) N. Venugopal
- 2) _____ is the period of first five year plan.
 - a) 1956-1961
 - b) 1961-1966
 - c) 1951-1956
 - d) 1947-1951
- 3) Administrative planning is the type of _____ planning.
 - a) Educational
 - b) Institutional
 - c) Strategic
 - d) Operational
- 4) The process of planning includes _____.
 - a) Determination of objectives
 - b) Target group
 - c) Online of future activity
 - d) 'A' & 'C' both
- 5) _____ is not a basic principle of planning.
 - a) Proportional allocation of tool materials
 - b) Proper utilization of manpower
 - c) Equal financial allocation
 - d) Fulfillment of needs
- 6) The liberal and open policy adopted in 1991 is reflected in the _____
 th Five Year Plan.
 - a) Seven
 - b) Eight
 - c) Nine
 - d) Ten
- 7) Planning is a _____ process.
 - a) Intellectual
 - b) Emotional
 - c) Psychomotor
 - d) All of the above
- 8) Main/chief of SCERT is _____.
 - a) Minister of State of Education

- b) Director
- c) Deputy Director
- d) Deputy Minister of Education

9) _____ is the period of last five year plan of government of India.

- a) 2019-2024
- b) 2007-2012
- c) 2012-2017
- d) 2017-2022

10) Institutional planning is not a _____.

- a) Goal oriented
- b) Need oriented
- c) Comprehensive
- d) Future oriented

Q.2 Short answers Type Question.

- a) Explain the beginning and historical background of five year plans. **05**
- b) Explain the structure and functions of NUEPA. **05**

Q.3 Short Answer Type Question.

- a) What is Planning? Explain the methods of planning. **05**
- b) Explain the concept and nature of educational planning. **05**

Q.4 Answer the following question. (Any One)

15

- a) What is five year plan? Explain the main features of five year plans with special reference to education.
- b) State the concepts of macro and micro planning and explain the various perspectives of planning.

Q.5 Answer the following question. (Any One)

15

- a) What is meant by educational planning? Discuss the approaches of educational planning.
- b) Write the need of educational planning and explain the types of educational planning.

Q.6 Write Short Notes on (Any Four)

20

- a) Importance of educational planning
- b) Guiding principles of educational planning
- c) Functions of SCERT
- d) Institutional planning
- e) District level planning

Seat
No.

Set P

एम.एड (सत्र - IV) (नविन/जुना) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल — २०२५
Sustainable Development (20504408)

वार, दिनांक : मंगळवार, ०६-०५-२०२५

कमाल गुण: ८०

वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

१) जागतिक पर्यावरण दिन ———.

अ) ८ मार्च	ब) ५ जून
क) १४ जानेवारी	ड) २२ डिसेंबर

२) ग्रीन हाऊस इफेक्ट हा ——— साठीचा प्रमुख घटक आहे.

अ) पृथ्वीला उबदार ठेवणे	ब) पृथ्वीला गरम ठेवणे
क) पृथ्वीला हिरवे ठेवणे	ड) यापैकी नाही

३) प्रदूषणाचे प्रकार ——— आहेत.

अ) ध्वनि प्रदूषण	ब) हवाप्रदूषण
क) जलप्रदूषण	ड) वरील सर्व

४) शाश्वत विकासाचे प्रकार ——— आहेत.

अ) मानवीय	ब) सामाजिक
क) आर्थिक	ड) वरील सर्व

५) नर्मदा बचावोशी संबंधित ——— नाव आहे.

अ) राम हेगडे	ब) मेधा पाटकर
क) सुंदरलाल सुराणा	ड) राममूर्ती

६) आझोन दिन ———.

अ) ५ जून	ब) १६ सप्टेंबर
क) २१ डिसेंबर	ड) यापैकी नाही

७) वाळवंटीकरणाची कारणे——.

अ) वृक्षतोड	ब) आम्ल पर्जन्य
क) मृदेची धूप	ड) वरील सर्व

- ८) पर्यावरण संरक्षणाच्या पद्धती ——.
- अ) माती संरक्षण ब) कचरा व्यवस्थापन
क) लोकजागृती ड) वरीलपैकी सर्व
- ९) ऑपिको आंदोलन —— शी संबंधित आहे.
- अ) पाणी वाचवा ब) झाडे वाचवा
क) अ व ब ड) यापैकी नाही
- १०) स्टॉकहोम परिषद —— साली भरली.
- अ) १९७२ ब) १९७५
क) १९७७ ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

၃၀

- अ) पर्यावरण शिक्षणाची शाश्वत विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.
ब) शाश्वत विकासाच्या कोणत्याही दोन शासकीय योजना लिहा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

୨୦

- अ) शालेय शिक्षकांची पर्यावरण शिक्षणात भूमिका स्पष्ट करा.
ब) शाश्वत विकासासाठी महाविद्यालयीन स्तरावर नवोपक्रम लिहा.

प्र.४ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

१५

- अ) शाश्वत विकास म्हणजे काय? शाश्वत विकासाचे पैलू लिहा.
ब) शाश्वत विकासाचा ब्रुट लॅन्ड कमिशन थोडक्यात लिहा.

प्र.५ खालील प्रश्नाचे उत्तर लिहा. (कोणताही एक)

१५

- अ) पर्यावरण शिक्षणाचा अर्थ, गरज व व्याप्ती लिहा.
ब) पर्यावरण चळवळी थोडक्यात लिहा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

२०

- १) दक्षिण घाट बचाओ
- २) प्राथमिक स्तरासाठी पर्यावरण शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा.
- ३) शाश्वत विकासाच्या संदर्भात आंतरराष्ट्रीय परिषदेचे महत्त्व लिहा.
- ४) शाश्वत विकासाची तत्वे लिहा.
- ५) पर्यावरण शिक्षणाचे महत्त्व.

Set

P

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Sustainable Development (20504408)

Day & Date: Tuesday, 06-May-2025
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternatives from the options.

10

- 1) World Environmental day _____.
a) 8 March
b) 5 June
c) 14 January
d) 22 December
- 2) The Green House Effect is main factor of _____.
a) keeping to earth warming
b) keeping to earth green
c) keeping to earth heat.
d) None of these
- 3) Types of Pollution are _____.
a) Sound Pollution
b) Air Pollution
c) Water Pollution
d) All above
- 4) Types of Sustainable development is _____.
a) Human
b) Social
c) Economic
d) All above
- 5) Narmada Bachao name related to _____.
a) Ram Hegade
b) Medha Patkar
c) Sundarlal Surana
d) Rammurti
- 6) Ozone day _____.
a) 5 June
b) 16 September
c) 21 December
d) None of these
- 7) Causes of Desertification is _____.
a) cutting trees
b) acidic rain
c) soil erosion
d) All above
- 8) Methods of Environmental conservation _____.
a) soil conservation
b) waste management
c) public Awareness
d) All above
- 9) Apiko Movement is related to _____.
a) save water
b) save tree
c) A & B
d) None of these

- 10) Stockholm conference organized in _____ year.
- a) 1972
 - b) 1975
 - c) 1977
 - d) None of these

Q.2 Answer the following questions. 10

- a) Write the role of Environment Education in Sustainable development.
- b) Write the any two government policies towards Sustainable development.

Q.3 Answer the following questions. 10

- a) What is the Role of school teacher in Environment Education?
- b) Write innovative programme for sustainable development at college level.

Q.4 Answer the following question. (Any One) 15

- a) What is meant by sustainable development and write its dimensions?
- b) Introduce Brundtland Commission and explain the Pillars.

Q.5 Answer the following question. (Any One) 15

- a) Write meaning, need and scope of Environment education.
- b) Write in brief Chipko, Appiko and Silent valley of Environment Movements.

Q.6 Write Short Notes. (Any Four) 20

- a) Western Ghats Biosphere Reserve
- b) Write objectives of Environment education at Primary level.
- c) Write the importance of international conferences regarding the sustainable development.
- d) Write the principle of sustainable development.
- e) Importance of Environment Education.

Set

P

एम.एड्. (सत्र - IV) (नवीन/जुना) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल - २०२५

EDUCATIONAL MANAGEMENT
Educational Management (20504406)

वार, दिनांक : गुरुवार, ०८-०५-२०२५

कमाल गुणः ८०

वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

૨) ઉજવીકડીલ અંક પૂર્ણ ગુણ દર્શવિતાત.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

୧୦

- १) निदान व — यासाठी मूल्यमापन उपयुक्त ठरते.
अ) नियोजन ब) तपासणी
क) उपचार ड) यश
- २) तणाव व्यवस्थापन म्हणजे तुमच्या — चा परिवर्तन होय.
अ) जीवनशैली ब) विचार व भावना
क) समस्या हाताळण्याच्या पद्धती ड) वरील सर्व
- ३) सातत्यपूर्ण सुधारणाद्वारे यश मिळविण्यासाठी संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन एक — आहे.
अ) पद्धती ब) प्रणाली
क) प्रमाणपत्र ड) प्रक्रिया
- ४) SWOT या शब्दातील O या अद्याक्षराच अर्थ — आहे.
अ) संधी ब) वैकल्पिक
क) बहिर्गमन ड) वरील सर्व
- ५) व्यवस्थापन कौशल्यात खालील घटकाचा समावेश नाही.
अ) नियोजन ब) समूह चर्चा
क) पाठ-पुरावा ड) मूल्यमापन
- ६) व्यवस्थापनातील सर्वात वरच्या पातळीवरून घेतले जाणारे निर्णय हे — निर्णय होय.
अ) मुलभूत ब) समूह
क) नैमित्तिक ड) धोरणात्मक

- ७) ध्येय साध्य करण्यासाठी ——— हे ठोस साधन आहे.
अ) भौतिक स्त्रोत ब) अभौतिक स्त्रोत
क) मानवी स्त्रोत ड) आर्थिक स्त्रोत
- ८) शाळा समाजाचे एक लहान प्रारूप आहे असे ——— म्हणतात.
अ) स्टेनली व्हान्स ब) बेरली
क) जॉन दवे ड) यापैकी नाही
- ९) POSDCORB शब्दामध्ये ——— यांनी व्यवस्थापनाच्या कार्याचे वर्णन केले आहे.
अ) लुथर गुलिक ब) पीटर ड्रुकर
क) लॉरेन्स ऑपेली ड) यापैकी नाही
- १०) ——— प्रकारची नेत्रात्वाशैली व्यवस्थापकाला इतरांच्या सहभागाशिवाय निर्णय घेण्यास मुभा देते.
अ) सहभागात्मक ब) आंतरक्रीयात्मक
क) रूपांतरणात्मक ड) स्वयंभू

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०

- १) शालेय सुधारणा आणि पुनर्रचना याबाबत लिहा.
- २) शैक्षणिक संसाधनात केंद्र सरकारची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १०

- १) शैक्षणिक संसाधनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- २) संसाधन व्यवस्थापनामध्ये मुल्यमापनाची गरज स्पष्ट करा.

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५

- १) 'शाळा एक सामाजिक संघटना' हे सविस्तरणे स्पष्ट करा.
- २) शालेय कार्यक्रमातील व्यवस्थापनाचे विविध घटक व महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५

- १) व्यवस्थापनाची वैज्ञानिक तत्वे म्हणजे काय? PERT, CPM, PPBS स्पष्ट करा.
- २) व्यवस्थापकीय कौशल्याचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणतेही चार) ३०

- १) API माहिती लिहा.
- २) संघर्ष हाताळणी.
- ३) शाळेतील वित्तीय नियोजन
- ४) अध्ययन संघटना.
- ५) सादरीकरण कौशल्य.

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: March/April – 2025
EDUCATIONAL MANAGEMENT
Educational Management (20504406)

Day & Date: Thursday, 08-05-2025
Time: 09:00 PM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternative.

10

- 1) Evaluation helps in diagnosis and _____.
 - a) Planning
 - b) Checking
 - c) Remediation
 - d) Success
- 2) Stress management is all about change of your _____.
 - a) Life style
 - b) Thoughts and Emotions
 - c) Way of dealing problems
 - d) Above all
- 3) 'Total Quality Management is _____ to success through continuous improvement.
 - a) A method
 - b) An approach
 - c) Certificate
 - d) Process
- 4) In SWOT word O stands for _____.
 - a) Opportunity
 - b) Optional
 - c) Output
 - d) All above
- 5) In management skill following factor is not involved.
 - a) Planning
 - b) Group Discussion
 - c) Follow-up
 - d) Evaluation
- 6) The decision which has taken on upper level of management is called _____ decision.
 - a) Fundamental
 - b) Group
 - c) Incidental
 - d) Policy matter
- 7) _____ are concrete ways which help to achieve goals.
 - a) Material resources
 - b) Non - Material resources
 - c) Human resources
 - d) Financial reasons

- 8)** _____ is said that, School is small model of society.
- a) Stanley Vance b) Barley.
c) John Dewey d) None of them
- 9)** In POSDCORB word _____ describe the work of Management.
- a) Luther Gullick b) Peter Drucker
c) Lawrence Appley d) None of them
- 10)** The _____ leadership style allows managers to make decisions alone without the input of others.
- a) Participative b) Transactional
c) Transformational d) Autocratic

Q.2 Answer the following questions. 10

- 1) Write about School improvement and Reforms.
- 2) Explain the Role of Central Governments in Resource.

Q.3 Answer the following questions. 10

- 1) Explain the Characteristics of Resource in Education
- 2) State the Need of evaluation in resource management.

Q.4 Answer the following questions (Any One) 15

- 1) Explain in detail “School as a social organization”.
- 2) Explain components of performance management in school with its importance.

Q.5 Answer the following questions (Any One) 15

- 1) What is meant by scientific principles of Management? Explain PERT, CPM, PPBS.
- 2) Explain different types of management skill.

Q.6 Write short notes (Any Four) 20

- 1) Write on – API
- 2) Handling Conflicts
- 3) Financial Planning in school
- 4) Learning Organizations
- 5) Presentation skill

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

एम.एड्. (सत्र – IV) (नवीन/जुना) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल – २०२५
Disaster Management (20504409)

वार, दिनांक : गुरुवार, ०८-०५-२०२५
 वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

कमाल गुण: ८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

- १) ERC म्हणजे ----.
 अ) आर्थिक संशोधन समिती ब) पर्यावरण संशोधन समिती
 क) शैक्षणिक संशोधन समिती ड) यापैकी नाही
- २) मृदा संवर्धनासाठी ---- हा एक उपाय आहे.
 अ) पीक रोटेशन ब) नैसर्गिक खत
 क) रासायनिक खत ड) यापैकी नाही
- ३) पृथ्वी शिखर परिषद ---- साली भरली.
 अ) १९९४ ब) १९९२
 क) १९९७ ड) २०००
- ४) खून व बॉम्बस्फोट ---- आपत्तीचे उदाहरण आहे.
 अ) नैसर्गिकनिर्मित ब) मानवनिर्मित
 क) अ व ब ड) यापैकी नाही
- ५) तीन आर मध्ये ---- गोष्टीचा समावेश नाही.
 अ) रिड्युस ब) रियुज
 क) रीडींग ड) रिसायकल
- ६) महाराष्ट्रात ---- या ठिकाणी १९९३ या वर्षी भुकंप झाला.
 अ) केम ब) कोर्टी
 क) किल्लारी ड) वरील सर्व
- ७) पर्यावरणाशी संबंधित ---- चॅनल आहे.
 अ) झी ब) सोनी
 क) नॅचरल जिओग्राफी ड) दूरदर्शन

- ८) कैरळ राज्यात ——— आंदोलन झाले.
 अ) सायलेंट व्हॅली
 क) अँपिको
 ब) चिपको
 ड) यापैकी नाही
- ९) किटकनाशकामध्ये ——— हे प्रभावी व घातक रसायन आहे.
 अ) डी.डी.टी.
 क) अ व ब
 ब) टी.डी.डी.
 ड) यापैकी नाही
- १०) कचऱ्याची उगमस्थाने ——— आहेत.
 अ) घर
 क) अ व ब
 ब) कारखाने
 ड) यापैकी नाही

प्र.२ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- १) आपत्तीची संकल्पना व प्रकार स्पष्ट करा. ०५
 २) हवा प्रदूषणाची कारणे लिहा. ०५

प्र.३ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- १) पर्यावरण व्यवस्थापनाची गरज व महत्व स्पष्ट करा. ०५
 २) आपत्ती व्यवस्थापनाच्या कोणत्याही दोन शासकीय संस्थांची माहिती विशद करा. ०५

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- १) आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे काय? आपत्ती व्यवस्थापनात शिक्षणाची भूमिका लिहा. १५
 २) नैसर्गिक आपत्तीचे प्रकार स्पष्ट करा आणि त्यांचे कारणे, परिणाम स्पष्ट करा.

प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- १) पर्यावरण व्यवस्थापनाचा अर्थ स्पष्ट करा व पर्यावरण व्यवस्थापनात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. १५
 २) माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावर आपत्ती व्यवस्थानसाठी कार्यक्रम सूचवा.

प्र.६ टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

- १) आपत्ती चक्र. २०
 २) मानव निर्मित आपत्ती.
 ३) पाणी व्यवस्थापन.
 ४) आपत्ती व्यवस्थापनासाठी जाणीवेचा विकासासाठी उपक्रम.
 ५) भूकंपाचे परिणाम लिहा.

Seat No.	
----------	--

Set	P
1	1
2	1
3	1
4	1
5	1
6	1
7	1
8	1
9	1
10	1
11	1
12	1
13	1
14	1
15	1
16	1
17	1
18	1
19	1
20	1
21	1
22	1
23	1
24	1
25	1
26	1
27	1
28	1
29	1
30	1
31	1
32	1
33	1
34	1
35	1
36	1
37	1
38	1
39	1
40	1
41	1
42	1
43	1
44	1
45	1
46	1
47	1
48	1
49	1
50	1
51	1
52	1
53	1
54	1
55	1
56	1
57	1
58	1
59	1
60	1
61	1
62	1
63	1
64	1
65	1
66	1
67	1
68	1
69	1
70	1
71	1
72	1
73	1
74	1
75	1
76	1
77	1
78	1
79	1
80	1
81	1
82	1
83	1
84	1
85	1
86	1
87	1
88	1
89	1
90	1
91	1
92	1
93	1
94	1
95	1
96	1
97	1
98	1
99	1
100	1

M.Ed. (Semester - IV) (New/Old) (CBCS) Examination: March/April – 2025
Disaster Management (20504409)

Day & Date: Thursday, 08-05-2025
Time: 09:00 PM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the alternative.

10

- 1) ERC means _____.
 - a) Economical Research Committee
 - b) Environmental Research Committee
 - c) Educational Research Committee
 - d) none of these
- 2) One of the remedy for soil conservation is _____.
 - a) crop rotation
 - b) natural fertilizer
 - c) chemical fertilizer
 - d) None of these
- 3) Earth Summit conference conducted in _____ year.
 - a) 1994
 - b) 1992
 - c) 1997
 - d) 2000
- 4) Murder and Bomb blast is the example of _____ disaster.
 - a) Natural
 - b) Manmade
 - c) A & B
 - d) None of these
- 5) _____ thing is not included in Three R.
 - a) Reduce
 - b) Reuse
 - c) Reading
 - d) Recycle
- 6) In the year 1993 the Earthquake was done _____ place of Maharashtra.
 - a) Kem
 - b) Korti
 - c) Killari
 - d) All above
- 7) The channel related to environment is _____.
 - a) Zee
 - b) Sony
 - c) Natural Geography
 - d) Durdarshan
- 8) _____ Movement was done in Kerala State.
 - a) Salient valley
 - b) Chipko
 - c) Apiko
 - d) None of these
- 9) _____ Pesticides is effective and deadly chemical.
 - a) D.D.T.
 - b) T.D.D.
 - c) A & B
 - d) None of these

- 10)** Resources of wastage are _____.
 a) home b) Factory
 c) A & B d) None of these

Q.2 Answer the following questions.

- a) Write the concept and types of disaster. **05**
b) State the causes of Air Pollution. **05**

Q.3 Answer the following questions.

- a) Explain the need and importance of Environmental Management. **05**
- b) Explain any two government institutions of disaster management. **05**

Q.4 Answer the following questions (Any One)

- What is disaster management? Write the role of education in disaster management.
- Explain the types of natural disaster, causes and effects.

Q.5 Answer the following questions (Any One)

- a) Explain the meaning of Environment management and explain the role of teacher in Environment management.
- b) Suggest programmes with their objectives and nature at secondary level for disaster management.

Q.6 Write short note (Any Four)

- Disaster cycle.
- Manmade disaster.
- Water Management.
- Awareness development activities for disaster management.
- State the effect of earthquake.

Set **P**

एम.एड. (सत्र - IV) (नवीन/जुना) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल - २०२५
Issues in Planning, Management and Financing of Education (20504407)

कमाल गुणः ८०

वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

୧୦

- १) केंद्रीय शिक्षण सल्लागार मंडळाची पुनर्रचना ——— वर्षी करण्यात आली.
अ) २००४
ब) २००६
क) २००८
ड) २००९
- २) ——— द्वारे उत्तम शिक्षण प्रणाली नियोजन आणि धोरण संवाद सुलभ करणारी दर्जेदार माहिती पुरविण्याचे कार्य केले जाते.
अ) CIBE
ब) EMIS
क) PTA
ड) VEC
- ३) शैक्षणिक नियोजनातील सर्व समावेशक दृष्टीकोन ——— या शिक्षणतज्ञाने मांडला.
अ) प्रो. हेनरी
ब) प्रो. रोस
क) प्रो. हरबिसन
ड) प्रो. दास गुप्ता
- ४) 'भारतात स्त्री साक्षरतेचे प्रमाण सुमारे ६२% तर पुरुष साक्षरतेचे प्रमाण सुमारे ८० % इतके आहे', यातून शैक्षणिक नियोजनासंदर्भात ——— समस्या दिसून येते.
अ) शिक्षणातील असमानता
ब) लिंग असमानता
क) समाज-आर्थिक विषमता
ड) शहरी-ग्रामीण दरी
- ५) शालेय शिक्षणाबाबत 'MAT' चे पूर्ण रूप ——— हे आहे.
अ) महानगर परिवहन यंत्रणा
ब) माता शिक्षक संघटना
क) गणित शिक्षक संघटना
ड) बहुसंवेदी अध्यापन दृष्टीकोन

- ६) समूह रचनेचा संघटनात्मक वर्तनावर होणारा परिणाम म्हणजे संघटनात्मक वर्तन असे मत ——— यांनी मांडले.
अ) न्यूट्रोम
ब) डेविस
क) रॉबिस
ड) लुनाथस
- ७) सार्वजनिक क्षेत्राचे नियंत्रण, मालकी आणि व्यवस्थापन हे ——— द्वारे होते.
अ) सरकार
ब) वैयक्तिक
क) समूह
ड) व्यवसाय
- ८) बरक्विस्ट आणि आर्मस्ट्रॉंग यांनी १९८६ मध्ये शैक्षणिक नियोजनासंदर्भात —— मॉडेल मांडले.
अ) मनुष्यबळ
ब) सामाजिक मागणी
क) पीपल्स प्लॅन
ड) रेषायुक्त
- ९) ‘अनुदान’ हा शैक्षणिक संस्थेस मिळणाऱ्या शैक्षणिक वित्ताचा —— स्त्रोताचा प्रकार आहे.
अ) अंतर्गत
ब) बहिस्थ
क) सार्वजनिक
ड) खाजगी
- १०) शैक्षणिक वित्ताचा —— हा स्त्रोत नाही.
अ) मदत निधी
ब) शैक्षणिक निधी
क) स्थानिक संस्था निधी
ड) सार्वजनिक निधी

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) भारतातील शिक्षणातील समता स्पष्ट करा. ०५
- ब) शालेय शिक्षणाच्या व्यवस्थापन संदर्भाने शालेय शिक्षण मंडळाची भूमिका स्पष्ट करा. ०५

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

अ) शालेय संघटनात्मक संस्कृती यावर प्रभाव टाकणारे घटक विशद करा.	०५
ब) वित्त नियंत्रण म्हणजे काय ते सांगून वित्त नियंत्रणाचे मार्ग सांगा.	०५

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) शैक्षणिक नियोजन म्हणजे काय ते सांगून विशेष गरजा असणाऱ्यासाठी शैक्षणिक नियोजनाच्या समस्या स्पष्ट करा.
- ब) शालेय शिक्षणाच्या व्यवस्थापकीय समस्या संदर्भातील विविध घटकांची भूमिका विशद करा.

- प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५
- अ) शिक्षणातील संघटनात्मक वर्तन आणि संघटनात्मक परिणामकारकता म्हणजे काय ते सांगून शिक्षणातील संघटनात्मक वर्तनातील शालेय मुख्याध्यापकांची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) शिक्षणातील वित्तीय समस्या कोणत्या आहेत? माध्यमिक शिक्षणा संदर्भात राज्य शासनाचे अनुदान धोरण यावर चर्चा करा.
- प्र.६ टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) २०
- अ) नियोजनासाठी शैक्षणिक खर्चाचे विश्लेषण
- ब) शालेय स्तरावरील एकात्मिक गुणवत्ता व्यवस्थापन
- क) समूह गतिशीलता
- ड) शैक्षणिक शुल्क
- इ) राज्य शिक्षण कायदे

Seat No.	
----------	--

Set	P
-----	---

M.Ed. (Semester - IV) (New) (Old) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Issues in Planning, Management and Financing of Education (20504407)

Day & Date: Saturday, 10-May-2025
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Multiple Choice Questions

10

- 1) The Central Advisory Board of Education (CABE) was reconstituted in the year _____.
a) 2004 b) 2006
c) 2008 d) 2009
- 2) To provide quality data that facilitate better education system planning and policy dialogue by _____.
a) CABE b) EMIS
c) PTA d) VEC
- 3) Comprehensive approach was developed by _____.
a) Prof. Henry b) Prof. Ross
c) Prof. Harbison d) Prof. Das Gupta
- 4) "The female literacy rate in India is about 62.3% while the male literacy rate is about 80%", this reflects the _____ problem with reference to educational planning.
a) Inequality in education b) Gender inequality
c) Socio-economic inequality d) The urban-rural divide
- 5) The full form of MTA in school education is _____.
a) Metropolitan Transportation Authority
b) Mother Teachers Association
c) Mathematics Teachers Association
d) Multisensory Teaching Approach
- 6) Organizational behavior is the effect of group structure on Organizational behavior, stated by _____.
a) Nutrom b) Davis
c) Robis d) Lunathus
- 7) Public sectors are controlled, owned and managed by the _____.
a) Government b) Personal
c) Group d) Business

- 8) Berquist and Armstrong in 1986 proposed a _____ model of educational planning.
a) Human Resource	b) Social demand
c) People's plan	d) Linear
- 9) 'Grant' is a type of _____ source of educational finance received by an educational institution.
a) Internal	b) External
c) Public	d) Private
- 10) _____ is not the source of educational finance.
a) Relief fund	b) Educational Fund
c) Local Body Fund	d) Public Fund

Q.2 Short Answer Type Questions.

a) Explain the education in equity in India.	05
b) Explain the role of school boards with reference to management of school Education.	05

Q.3 Short Answer Type Questions.

a) Explain the factors influencing organizational culture in schools.	05
b) What is meant by controlling funds and state the ways of controlling funds?	05

Q.4 Answer the following questions. (Any One)

15

a) Explain the problems of educational planning for exceptional children's or CWSN.
b) Explain the role of various factors regarding management issues related to school education?

Q.5 Answer the following questions. (Any One)

15

a) What is meant by Organizational Behavior and Organizational effectiveness in education? Explain the role of school principal in organizational behavior in education.
b) What are the problems of educational finance and discuss the Grant-in-aid policy of the state government with special reference to secondary education?

Q.6 Write short notes on: (Any Four)

20

a) Analysis of educational expenditure for planning
b) Total Quality Management at school level
c) Group Dynamics
d) Tuition fees
e) State education acts

Seat No.	
----------	--

Set P

एम.एड. (सत्र - IV) (नवीन/जुना) (CBCS) परीक्षा: मार्च/एप्रिल - २०२५
Pedagogy and Current Issues in Environment (20504410)

वार, दिनांक : शनिवार, १०-०५-२०२५

कमाल गुण: ८०

वेळ: सकाळी ०९:०० ते १२:००

- सूचना :** १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.१ खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

१०

- १) पर्यावरण ——— घटकांमुळे तयार झाले आहे.
 - अ) भौतिक व जैविक
 - ब) जैविक व सांस्कृतिक
 - क) भौतिक, सांस्कृतिक व जैविक
 - ड) जैविक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक व भौतिक
- २) पर्यावरणीय समस्येशी संबंधित विद्यार्थी ——— पद्धतीने गटनिहाय उपचारात्मक उपाय शोधतात.

अ) स्वयंशोधन	ब) निरीक्षण
क) नाट्यीकरण	ड) गट चर्चा
- ३) ओझोनचा क्षय ——— मुळे होतो.

अ) ऑक्सिजन	ब) कार्बनडायाक्साईड
क) क्लोरोफ्लोरो कार्बन	ड) नायट्रोजन
- ४) पर्जन्य आम्लाचा वाईट परिणाम ——— वर होतो.
 - अ) जैविक घटक
 - ब) जैविक घटक व जलावरण
 - क) इमारती, जैविक घटक व जलावरण
 - ड) इमारती व जैविक घटक
- ५) ——— मुळे तापमानात बदल व पाऊस न पडणे या घटना घडतात.

अ) ओझोन क्षय	ब) जंगलतोड
क) हरितगृह परिणाम	ड) शहरीकरण

- ६) रिओ-डी-जानिरो येथे १९९२ साली ——— शी संबंधित जागतिक परिषद आयोजित केली.
 अ) शाश्वत विकास
 ब) वातावरणातील बदल
 क) आम्ल वर्षा
 ड) ओझोन क्षय
- ७) मानवी लोकसंख्या व पर्यावरण यांच्यातील नैसर्गिक समतोल ——— मुळे बाधित होतो.
 अ) नैसर्गिक साधनसंपत्ती
 ब) लोकसंख्या प्रस्फोट
 क) निरक्षरता
 ड) गरीबी
- ८) पर्यावरण शिक्षकाची भूमिका ——— आहे.
 अ) पर्यावरणीय बाबींवर व्याख्यान व वादविवाद आयोजित करणे.
 ब) पर्यावरण विषयी जबाबदार व आदरयुक्त दृष्टीकोन निर्माण करणे.
 क) अधिकाधिक शाश्वत विकासाबाबत जागरूकता निर्माण करणे.
 ड) वरील सर्व
- ९) पृथ्वीच्या पृष्ठभागावरील सतत होणाऱ्या तापमान वाढीस ——— म्हणतात.
 अ) ओझोन ऱ्हास
 ब) हरित गृह परिणाम
 क) वातावरणीय बदल
 ड) जंगलतोड
- १०) पर्यावरण शिक्षणात अशासकीय संघटनांची भूमिका ——— असते.
 अ) वाळवंटीकरणास मदत करणे
 ब) लोकसंख्या प्रस्फोटास चालना देणे
 क) अधिकाधिक शाश्वत राहणीमानासाठी मदत करणे
 ड) लोकांचा राहणीमान दर्जा वाढण्यासाठी शिक्षण देणे.

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) युनायटेड नेशन्सच्या पर्यावरणीय कार्यक्रमाची उद्दिष्टे व कार्ये लिहा. ०५
 ब) पर्यावरण शिक्षण शिक्षकाच्या प्रशिक्षण कार्यक्रमातील महत्त्वाचे घटक लिहा. ०५

प्र.३ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) केंद्र व राज्य सरकारची पर्यावरण शिक्षणाशी संबंधित भूमिका लिहा. ०५
 ब) पर्यावरणीय समस्यांबाबत शैक्षणिक संस्थांच्या भूमिका लिहा. ०५

प्र.४ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

- अ) पर्यावरण संकल्पना स्पष्ट करा. पर्यावरणाच्या प्रकारानिहाय घटकांमधील परस्परावलंबन व आंतरक्रिया लिहा. मानव व पर्यावरण यातील संबंध लिहा. १५
 ब) पर्यावरण शिक्षणातील अध्ययन अध्यापन तंत्रे व पद्धती स्पष्ट करा.

- प्र.५ खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) १५
- अ) पर्यावरण शिक्षण शिक्षकाची भूमिका लिहा. पर्यावरण शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये व जबाबदाऱ्या लिहा.
- ब) औद्योगिक व घरगुती कचरा, तापमानातील बदल व निर्वनीकरण या पर्यावरणीय संकल्पना लिहून त्यांचा मानवी जीवनावर होणारा परिणाम लिहा.
- प्र.६ टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) २०
- अ) पर्यावरण संरक्षणासाठी आंतरराष्ट्रीय परिषदांचे कार्य.
- ब) पर्यावरण शिक्षणाच्या मूल्यमापनासाठी स्वअहवाल तंत्रांचा उपयोग.
- क) पर्यावरण शिक्षण विषयक योग्य दृष्टीकोन व मूल्य विकसनासाठी कुटुंबाची भूमिका.
- ड) पर्यावरण शिक्षणासाठी समूह संपर्क माध्यमाची भूमिका.
- इ) सद्य पर्यावरण समस्यांचे निराकरण/उपाय.

Seat No.	
----------	--

Set **P**

**M.Ed. (Semester - IV) (New) (Old) (CBCS) Examination: March/April - 2025
Pedagogy and Current Issues in Environment (20504410)**

Day & Date: Saturday, 10-May-2025
Time: 09:00 AM To 12:00 PM

Max. Marks: 80

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Select the correct alternative.**10**

- 1) Environment is constituted by _____ elements.
 - a) physical & biological
 - b) biological & cultural
 - c) physical, cultural & biological
 - d) biological, educational, cultural & physical
- 2) To find out remedial solution related to environmental issues by group of students _____ method is used.
 - a) heuristic
 - b) observation
 - c) dramatization
 - d) group discussion
- 3) Ozone depletion is due to _____.
 - a) Oxygen
 - b) Carbon dioxide
 - c) Chlorofluorocarbon
 - d) Nitrogen
- 4) The acid rain has adverse effect on _____.
 - a) Bioms
 - b) Bioms & hydrosphere
 - c) Buildings, bioms & hydrosphere.
 - d) Buildings & bioms
- 5) _____ leads to change in temperature & rain fall failure.
 - a) Ozone depletion
 - b) Deforestation
 - c) Greenhouse effect
 - d) Urbanization
- 6) In 1992 Earth Summit in Riode Janeiro on _____.
 - a) sustainable development
 - b) change in atmosphere
 - c) avid rain
 - d) ozone depletion
- 7) _____ is affects the natural balance between human population & it's environment.
 - a) Natural resources
 - b) Explosion of population
 - c) illiteracy
 - d) Poverty

- 8) The role of teacher in Environment Education as _____.
 - a) Arrange talks & debates on environment issues.
 - b) To create responsible & respectful attitude towards environment
 - c) To aware to lead more sustainable life
 - d) All of these
- 9) Progressive warming up of earth's surface is known as _____.
 - a) ozone depletion
 - b) greenhouse effect
 - c) climate change
 - d) de forestation
- 10) The role of NGO in Environmental Education is as _____.
 - a) help to deforestation.
 - b) Prompt to population explosion.
 - c) To help people to live more sustainable lifestyle.
 - d) To educate the people for upgradation of life style.

Q.2 Answer the following questions.

a)	Write objectives of functions of United Nations Environmental Programme.	05
b)	Write the major components of training programme for preparing on Environmental Education teacher.	05

Q.3 Answer the following questions.

a)	Write role of Central & State government in Environmental Education.	05
b)	Write role of Educational institutions about environmental issue.	05

Q.4 Write the answer of following questions. (Any One) 15

- a)** Explain the concept Environment. Write interdependence & Interactions among types of environment. State the relation between Man & Environment.
- b)** Explain the teaching-learning strategies & teaching methods for environmental education.

Q.5 Write the answer of following questions. (Any One) 15

- a)** Write the role of teacher of Environmental Education. Write characteristics & responsibilities of Environmental Education Teacher.
- b)** Write the concept of environmental issues as industrial & house hold waste, climate change & deforestation with their impacts on environment respectively.

Q.5 Write short notes on. (Any Four) 20

- a) International conferences for Environmental protection their function.
- b) Self-reporting techniques used for evaluation in Environmental Education.
- c) Role of family in developing people attitude & values related to Environmental Education.
- d) Role of media in Environmental Education.
- d) Solutions of current environmental issues.